

RENDVÉDELEM

VIII. évfolyam
2019/1. szám

BELÜGYMINISZTERIUM

B U D A P E S T

– 2019 –

A BELÜGYI TUDOMÁNYOS TANÁCS

ONLINE FOLYÓIRATA

IMPRESSZUM

KIADJA:

Belügyi Tudományos Tanács

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, a Belügyi Tudományos Tanács ügyvezető alelnöke

SZERKESZTŐ:

Dr. Sabjanics István, a Belügyi Tudományos Tanács titkára

KIADÓ:

Cím: 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.

Postacím: 1903 Budapest, Pf. 314.

E-mail: titkar@bm-tt.hu

Telefon: +36 26 795 911, BM: 24-592

Fax: +36 26 795 919, BM: 24-650

HU ISSN 2560-2349

A kiadványban megjelenő tanulmányok nem tükrözik a kiadó álláspontját.

TARTALOMJEGYZÉK

<u>Szerkesztői előszó</u>	4
<u>Pályázati eredmények</u>	5
<u>Magasvári Adrienn - Erdős Ákos:</u>	6
Integritás-szemlélet és a korrupcióval kapcsolatos ismeretek az NKE RTK pénzügyőr tisztjelöltjei körében	
<u>Tóth Tamás:</u>	50
A digitális alapú, integritás centrikus közszolgálati szervezetek személyi integritását sértő tényezőinek kialakulása, valamint kihívásaik az információs társadalom tükrében	
	133
<u>Pats Krisztina:</u>	
Személyi integritás erősítésének lehetőségei a köznevelési feladatot ellátó hatóság feladataiban	
<u>Simon István Krisztián:</u>	160
Az integritás és digitális átalakulás lehetőségei a terület- és településfejlesztés intézményeiben	
<u>Berta Erika - Nyitrai Gergő Judit:</u>	183
Az egészségügyben kialakult integritási jellemvonások-hálapénz rendszer, normasértés szervezeti és társadalmi szinten	
<u>Smuk Ferenc:</u>	218
Utak, járművek fejlődése, avagy a közúti közlekedés honi és nemzetközi története az ezredfordulóig	
<u>Szerzők</u>	239
	3

Szerkesztői előszó

A Belügyi Tudományos Tanács 2018. májusában pályázatot hirdetett meg *Az integritás alapú szervezet – lehetőségek és kihívások a digitális átalakulás mentén* címmel, *Személyi integritás*, valamint *Szervezeti integritás* témákban. E számunkban a díjazásban részesült pályázók tanulmányai válnak elérhetővé a téma iránt érdeklődők számára.

Továbbá jelen számunkban közreadjuk a Közlekedéstudományi Egyesület 2018. évre meghirdetett Czére Béla-díj pályázatán nyertes, *Utak, járművek fejlődése, avagy a közúti közlekedés honi és nemzetközi története az ezredfordulóig* című pályaművet is.

Az értékes tanulmányokhoz hasznos olvasást kívánunk!

Az integritás alapú szervezet – lehetőségek és kihívások a digitális átalakulás mentén című pályázat bíráló bizottsági eredményei:

„Személyi integritás” témakörben

I. DÍJ

Magasvári Adrienn és Erdős Ákos szerzőcsoport az ***„Integritás-szemlélet és a korrupcióval kapcsolatos ismeretek az NKE RTK pénzügyőr tisztjelöltjei körében”*** címmel benyújtott pályaműve

KÜLÖNDÍJ

Tóth Tamás ***„A digitális alapú, integritás centrikus közszolgálati szervezetek személyi integritását sértő tényezőinek kialakulása, valamint kihívásai az információs társadalom tükrében”*** címmel benyújtott pályaműve

Pats Krisztina a ***„Személyi integritás erősítésének lehetőségei a köznevelési feladatot ellátó hatóság feladataiban”*** címmel benyújtott pályaműve

„Szervezeti integritás” témakörben

II. DÍJ

Simon István Krisztián ***„Az integritás és digitális átalakulás lehetőségei a terület- és településfejlesztés intézményeiben”*** címmel benyújtott pályaműve

KÜLÖNDÍJ

Berta Erika és Nyitrai Gergő Judit szerzőcsoport ***„Az egészségügyben kialakult integritási jellemvonások- hálapénz rendszer, normasértés szervezeti és társadalmi szinten”*** címmel benyújtott pályaműve

A Czére Béla-díj I. kategóriájának nyertese:

I. DÍJ

Smuk Ferenc az ***„Utak, járművek fejlődése, avagy a közúti közlekedés honi és nemzetközi története az ezredfordulóig”*** címmel benyújtott pályaműve

MAGASVÁRI ADRIENN – ERDŐS ÁKOS**INTEGRITÁS-SZEMLÉLET ÉS A KORRUPCIÓVAL KAPCSOLATOS
ISMERETEK AZ NKE RTK PÉNZÜGYŐR TISZTJELÖLTJEI KÖRÉBEN****1. A KUTATÁS ELMÉLETI HÁTTERE**

„[...] a közigazgatás előtt legyen minden ember egyenlően fontos. Mindenki érezze a törődést, a jóakaratot, az emberszerető kíméletet. Ez azt is jelenti, hogy a közigazgatásnak pártatlannak kell lennie. Ne tegyen különbséget szegény és gazdag, barát és ellenség, kormánypárt és ellenzék, város és falu, magyar és nemzetiségi között. Egyúttal jelenti a tárgyilagosság kötelességét, a protekciónak és annak a tilalmát, hogy a hivatalnok a rábízott ügyek mikénti elintézésével magának előnyt vagy összeköttetést keressen.” (MAGYARY, 1941)

Magyary Zoltán fent idézett szavai szerint a közigazgatás az emberekért van, vagyis a hivatalnok *„a társadalom sorsának jobbra fordulásán munkálkodik”* (HENCZ, 1987), azaz alapkövetelmény vele szemben az etikus magatartás. Már ekkor, 1941-ben megjelennek a tisztviselőkkel szemben támasztott alapvető etikai elvárások, a részrehajlás nélküli ügyintézés, a megkülönböztetés és a protekció tilalma, az ajándék elfogadásának korlátozása, illetve a korrupció kizárása. Karvasy pedig a rendőrközegekkel szemben határoz meg hasonló elvárásokat 1862-es összefoglaló munkájában (KARVASY, 1862).

A köz szolgálata tehát régen is feltételezte az etikus munkavégzést és az ebben a szférában végzett munka ma is magában hordozza az erkölcsiséget. Aki az állam nevében eljárva végzi feladatait, teljesíti kötelezettségeit a közigazgatásban, kiemeltebb erkölcsi és etikai elvárásoknak kell eleget tennie.

Fokozottan igaz ez a hivatásos szolgálati jogviszonyban foglalkoztatott személyek (így például a pénzügyőrök) tekintetében. Hiszen a szolgálati jogviszony olyan különleges közszolgálati jogviszony, amelyben mindkét felet a sajátos szolgálati körülményeknek megfelelő, a vonatkozó jogszabályokban meghatározott kötelezettségek terhelik és jogosultságok illetik meg. A hivatásos állomány tagja a szolgálati jogviszonyból fakadó kötelmeit önkéntes vállalás alapján, élethivatásként, szigorú függelmi rendben, akár életének és testi épségének kockáztatásával és egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti. Az említett különleges elvárások miatt hivatásos szolgálati jogviszonyba csak azok kerülhetnek kiválasztásra, akiknek életvitele nem kifogásolható, és akik hozzájárulnak annak a szolgálati viszony létesítését megelőző, valamint a szolgálati viszony fennállása alatti ellenőrzéséhez, azaz, a morális követelmények velük szemben – a közigazgatás egyéb ágazataihoz viszonyítva is – erőteljesebben érvényesülnek. (MAGASVÁRI, 2018)

A fenti etikai, erkölcsi elvárásokat több olyan kormányzati stratégiai dokumentum is rögzíti, mely az utóbbi években célul tűzte ki a közszolgálat megújítását, az emberi erőforrás-gazdálkodás reformját, ennek keretében pedig a közszolgálatban dolgozók morális értékeinek erősítését, a munkatársak fejlesztését. Kijelölik, hogy a tisztviselők milyen kereteken belül segíthetik ügyfeleiket, az állampolgárokat, melyek azok a magatartások, amelyek helyesek, melyek azok, amelyek helytelenek a köz és az állam számára. (JUHÁSZ & RIGÓ, 2014)

A Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program azt határozta meg, hogy olyan átfogóan szabályozott hivatásetikai normára van szükség, mely az állampolgárok és a közszolgák számára is egyértelműen megfogalmazza a magyar közszolgálatban dolgozókkal szemben támasztott szakmai és etikai elvárásokat. Vagyis átlátható szabályokkal kell segíteni a munkatársakat a hivatalukhoz méltó, kötelességtudatos magatartás tanúsításában.

A Közigazgatás- és Köszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020 (a továbbiakban: Stratégia) egyik fő célja a szolgáltató állam modelljének megteremtése. Mivel a közigazgatás „arcát” a közigazgatásban dolgozó munkatársak jelenítik meg, a Stratégiában megfogalmazott, a szolgáltató állam megvalósítására irányuló célok

eléréséhez elsősorban felkészült és elhivatott, megfelelő kompetenciákkal bíró, hatékony teljesítményre képes munkatársakra van szükség. Fontos szempont kiválasztásuk során, hogy az állam iránti elkötelezettségük elég erős legyen ahhoz, hogy feladataik ellátása során ne éljenek vissza pozíciójukkal, személyes integritásuk stabil legyen.

A Közigazgatás Korruptió-megelőzési Programja a 2012-2014. cselekvési időszakra célul tűzte ki az etikai szemléletváltást. Deklarálta, hogy a közszolgálati szervek működésében a jövőben hangsúlyosabban kell megjeleníteni az etikai elveket. Ennek a kiindulási pontja az egyes közszolgálati hivatásrendekre vonatkozó etikai szabályok rögzítése etikai kódexekben. Másik kiemelt célja volt a Programnak a korruptióval kapcsolatban a megelőzés és a szankcionálás egyensúlyának megteremtése (integritásközpontú működés).

2013-ban elkészültek a hivatásrendi etikai kódexek, amelyek a hivatásetikai normákon kívül az etikai eljárások szabályait is lefektették, illetve bevezették az integritásirányítási rendszert, melyhez széleskörű vezetői és kormánytisztviselői képzések is kapcsolódtak.

A Közigazgatás Korruptió-megelőzési Programja koncepcióját a Nemzeti Korruptióellenes Program (2015-2018) folytatja tovább és a korruptióval szembeni egyéni ellenálló képesség erősödését várja, középpontba állítva az értékalapú működést és a tudatformálást.

Alapvető szemléletváltás következett tehát be a közszolgálatban. A magyar kormány 2011-től a korábbi antikorrupciós kormányzati kísérletek kudarcai miatt a megelőző megközelítést és az „integritást” helyezte a középpontba. (Kis, 2015)

A korruptió fogalma a latin corruptio szóból ered, ami romlást, rontást jelent. A korruptió olyan viselkedés, mely eltér a közfeladatok törvényes gyakorlásától, elsősorban személyes vonatkozású, pénzügyi vagy pozícióbeli előnyök megszerzése érdekében. (NYE, 2014) Az antikorrupciós stratégiák pedig a múltban megvalósult korruptió cselekmények büntetésére és szankcionálására helyezik a hangsúlyt.

Az integritás kifejezés latin eredetű, szó szerint azt jelenti, nem (in) érintett (tangere) (MAESSCHALCK, 2009). Arra utal, hogy valaki nem fertőzött, nem romlott. Az integritás a mindennapi gyakorlatban általánosan elfogadott értékek és normák alkalmazását jelenti (VAN DEN HEUVEL & HUBERTS, 2003). A közszféra szervezeteinek vonatkozásában pedig az általánosan elfogadott társadalmi értékeknek és normáknak az alkalmazására utal. Ma – az integritás-szemlélet térnyerésével – a megelőzés kerül előtérbe azzal, hogy a szankcionálás továbbra is kiemelten fontos.

Amint az a fentiek alapján jól látható, az elmúlt években kiemelt figyelmet kapott a közszférában a korrupcióellenesség és az integritás-szemlélet témaköre. A kormányzati stratégiai célokhoz természetesen a jogszabályi követelmények is igazodtak és hangsúlyt helyeznek olyan ellenőrzési mechanizmusok és eljárások kidolgozására, amelyek a közigazgatásban dolgozók tevékenységének tisztaságát szolgálják. Emellett azonban fontos az is, hogy a munkatársak erkölcsi minősége is megfelelő legyen.

De vajon mi is a különbség a korrupcióellenesség és az integritás-szemlélet között? Az előbbi valami ellen küzd, a másik valamiért. A korrupciós megközelítés pontosan meghatározott korrupciós cselekmény típusokat feltételez, majd a jogsértések elkövetése után elrettentő, büntető célzattal szankcionál. Az integritás-szemlélet egyfajta értékalapú megközelítés, mely az etikai alapokon próbálja jogkövetésre ösztönözni az érintetteket, ezáltal érzékenyít, szemléletet formál. Míg az előbbinél az esemény, eset, ügy után történnek lépések és a cél már csak a jövőbeli elkerülendő kockázatok feltárása lehet, addig az integritást fókuszba helyező megközelítés célja kifejezetten prevenció, a tudásátadás, a kompetencia-fejlesztés. Ha az oktatás, képzés oldaláról közelítünk a fogalmakhoz, akkor azt mondhatjuk, hogy a korrupcióellenesség felfogása szerint a helyes viselkedés kulcsa, hogy a közigazgatási dolgozók rendelkeznek-e megfelelő jogi elméleti ismeretekkel. Ezzel szemben az integritás-szemlélet középpontjában a személyiség áll, a tréning-jellegű képzésekre, a tudás- és tapasztalat megosztásra, az esettanulmányokra helyezi a hangsúlyt. (HORVÁTH, 2016)

Összegezve, itthon is az lehet a cél, ami az Európai Unióban, azaz, az antikorrupciót, a hivatásetikai eszközrendszert és az integritásszemléletet szoros összefüggésben kell kezelni. (EUROPEAN COMMISSION, 2015) Mindez azt jelenti, hogy a szabálykövető, a szankcióra hangsúlyt fektető korrupcióellenesség, a munkatársak szigorú ellenőrzése mellett támogatni kell a tisztviselőket az etikai normák megértésében, az önálló felelősségvállalásban, megfelelően érzékenyíteni kell őket erre, erősíteni kell bennük a hivatásetikai tudatosságot.

A „megelőző” szemléletmód elterjedésében központi szerepe van az oktatásnak, továbbképzésnek. Egyrészt erre tekintettel, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem oktatóiként, jelen kutatásunkkal szerettünk volna képet kapni arról, hogy hogyan vélekednek a négyéves képzésben résztvevő tisztjelölt hallgatóink a fent említett korrupciós, illetve integritás-alapú megközelítéssel kapcsolatban. Mivel a nemrégiben bevezetett tisztjelölti jogviszonynak és a négyéves alapképzésre való átállásnak az elsődleges célja a szervezeti szocializáció erősítése volt, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú munkatársaiként és oktatóként is fontosnak tartottuk annak felmérését, hogy hogyan viszonyulnak ezekhez a nehéz kérdésekhez a pénzügyőr hallgatók, egyáltalán, mit tudnak ezekről a problémákról, tartanak-e attól, hogy ez a későbbiekben őket is érintheti majd. Ennek érdekében – két fókuszcsoportos beszélgetés keretében – felmértük a hallgatók ismereteit a korrupció és az integritás fogalmát, a korrupció-megelőzési lehetőségeket, a korrupció okait érintően, illetve megkérdeztük őket arról is, hogy honnan szereznek ismereteket a témáról, részét képezik-e tárgykörök a képzésüknek, felkészültnek érzik-e magukat arra, ha a jövőben szembe találják magukat ilyen cselekményekkel.

A jövőben a pénzügyőri hivatás alapelemévé válik az integritás-szemléletű megközelítés, az etikus szervezeti kultúra megvalósítása. Éppen ezért szükséges olyan szakemberek képzése, akik alkalmasak és képesek arra, hogy támogassák az integritás-alapú gondolkodás erősödését, részesei legyenek az etikai értékeket közvetítő szervezeti kultúrának. Kutatásunkkal arra kívántunk választ adni, hogy jelenleg a pénzügyőr tisztjelöltek megfelelnek-e ezeknek az elvárásoknak, és ha vannak hiányosságaik e tekintetben, akkor azok miben nyilvánulnak meg, hogyan lehet pótolni ezeket.

2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA ÉS A KUTATÁSI MINTA

Kutatásunk egyik célkitűzése az volt, hogy feltárjuk az első- és második évfolyamos pénzügyőr tisztjelöltek attitűdjeit, vélekedéseit és értelmezéseit a korrupció, valamint az integritás fogalmával, tartalmával kapcsolatban, illetve a korrupciós magatartásformák különféle reprezentációit, a korrupció megelőzését, a korrupttá válás folyamatát illetően. Másfelől pedig arra szerettünk volna választ kapni, hogy a pénzügyőr tisztjelöltek miként látják a társadalom tagjainak vélekedését a hazai rendészeti szervek korrupciós érintettségével kapcsolatban, illetve, hogy ők maguk mennyire tartják fontosnak e jelenségekkel foglalkozni.

Kutatásunk során, a fenti kérdésekre fókuszcsoportos vizsgálatok eredményei révén igyekeztünk választ kapni, minthogy e kérdések mögöttes tartalmának feltárása egy általános kép kialakításához, új gondolatok megszületéséhez, végső soron pedig egy esetleges jövőbeli képzési terv kialakításához járulhatnak hozzá (LETENYEI, 2006). Fontos volt számunkra továbbá az is, hogy a résztvevők élményeinek közös megvitatása által kifejezzenek olyan attitűdöket, s megfogalmazzanak olyan véleményeket is, amelyeket nem egy „kész válaszkészletből” választanak ki, amelyek megismerésére szintén a fókuszcsoportos vizsgálati módszer látszik a legalkalmasabbnak (SÍKLAKI, 2006).

Vizsgálatunkat a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karának (NKE RTK) pénzügyőr tisztjelölti állománya első- és második évfolyamos hallgatói között végeztük. A tisztjelölti jogállás a rendészeti felsőoktatás vívmányaként, 2016-tól bevezetett új jogállási forma, amely sajátos átmenetet képez a hivatásos szerológati jogviszony és a hallgatói jogviszony között (SZABÓ, 2018a; SZABÓ, 2018b). Az utóbbi években a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) rendszeres tiszti utánpótlására szinte kizárólag a rendészeti felsőoktatás nappali tagozatos hallgatói révén volt lehetőség. Következésképpen a tanulmányaikat folytató pénzügyőri állomány vizsgálata nem csak a rendészeti felsőoktatás, hanem a rendészeti feladatokat ellátó szerv számára is rendkívül fontos.

A kutatás időpontjában a NKE RTK teljes pénzügyőr tisztjelölti állománya 98 főből állt. Ebből az első évfolyamon 37, míg a második évfolyamon összesen 35 fő folytatja tanulmányait, ahol a legfiatalabbak 18., a legidősebbek pedig a 23. életévükben járnak. Felmérésünk során a két évfolyam önkéntesen jelentkező tagjaiból két fókuszcsoport-beszélgetést szerveztünk összesen 28 fő részvételével (7 nő, 21 férfi). A kutatásban közreműködő első évfolyamos tisztjelöltek (N=12), valamint a második évfolyamos tisztjelöltek (N=16) attitűdjeit, meggyőződéseit és ismereteit külön-külön, egy-egy fókuszcsoportos-beszélgetés során vizsgáltuk. Ez a módszer lehetőséget adott arra, hogy a rendészeti felsőoktatásban eltérő ideje jelenlévő hallgatók vizsgálati eredményeit egymással is összehasonlíthassuk.

A fókuszcsoport-beszélgetések 1-1,5 órás időtartamban zajlottak. A beszélgetések megkezdése előtt a résztvevőknek az volt a feladata, hogy öt-tíz perc alatt, külön-külön írásban határozzák meg, hogy mit értenek pontosan a korrupció, illetve az integritás fogalma alatt. Ezt követően a beszélgetések során, a csoportok tagjai együtt is igyekeztek meghatározni e két fogalmat, illetve megvitatták azokat a kérdéseket, amelyek a kutatás magját képezték.

A fókuszcsoport-beszélgetéseket minden esetben rögzítettük, majd ezek a szövegek kerültek elemzésre kvalitatív technikával.

A fókuszcsoport-beszélgetések egy lazán strukturált vezérfonal mentén haladva, a tanulmány szerzőinek moderálásával az alábbi kérdésekre kereste a választ:

- Mi számít korrupciónak? Mit tekinthetünk korrupciós cselekményeknek?
- Mit várnak el a szervezet vezetői a Nemzeti Adó- és Vámhivatalban szolgáló hivatásos állományú tagoktól?
- Hogyan előzhető meg a korrupció?
- Hogyan és miért lesz valaki korrump?
- Hol és mikor tanultak a hallgatók a korrupció és az integritás kérdésköréről? Fontosnak tartják-e tanulni ezekről?
- Hogyan látja a magyar társadalom hazánkban a korrupció szerkezetét?
- Tartanak-e a hallgatók attól, hogy későbbi munkájuk során találkozni fognak a korrupció jelenségével? Mit tennének egy ilyen esetben?

2.1. Hipotézisek

Kutatásunkat megelőzően az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H.1. Feltételezzük, hogy a rendészeti felsőoktatási képzésben töltött idő előrehaladtával, a hallgatók korrupciós cselekményekkel, az integritással kapcsolatos ismeretei korlátozottak maradnak.

H.2. Úgy véljük, hogy a hallgatók korrupcióval kapcsolatos ítéleteit a képzésben eltöltött idő múlásával, olyan belső motívumok megjelenése nehezíti, mint a bajtársiasság követelménye.

H.3. A tisztjelöltek számára a korrupciós cselekmények erősen rendszerspecifikus jellemzőjeként jelennek meg a rendészeti hivatásban.

3. EREDMÉNYEK

A továbbiakban a fókuszcsoport-beszélgetések tartalmi vizsgálatából származó eredményeinket a kutatásunkban felvetett kérdések köré csoportosítva közöljük. Minden témakör esetében külön ismertetjük az első- és a második évfolyamos tisztjelöltek elemzett megközelítéseit, ezáltal lehetőségünk nyílik arra, hogy rávilágítsunk a két csoport között tapasztalható egyezőségekre és különbségekre egyaránt.

3.1. A korrupció fogalma és a korrupciós cselekmények megjelenési formái

3.1.1. A korrupció fogalma és a korrupciós cselekmények megjelenési formáinak értelmezése az első évfolyamosok körében

Az első évfolyamosok értelmezésében a korrupció olyan tevékenység, amely jogtalan előny megszerzése érdekében kötelezettségszegéshez vezet, s az mindamélt, hogy törvénybeütköző, megannyi erkölcsi érték megsértésével is jár.

Az első éves tisztjelöltek a korrupció fogalmát három fő tartalmi pillérre építik: *jogtalan előnyszerzés, vétkes köteleességszegés, morális deficit*. Véleményük szerint tehát a korrupciós cselekmények esetében ezek a tartalmi jellemzők mindig megfigyelhetők.

Jogtalan előnyszerzés

Az első évfolyamos tisztjelöltek szerint a korrupció olyan cselekményekkel azonosítható, ahol a pénz, a tárgyi javak, esetenként akár testi szolgáltatások állnak a középpontban.

„Korrupció alatt azt értem, hogy valakit pénzzel vagy vagyontárggyal »megvesznek«.” (első évfolyam)

Vétkes köteleességszegés

A hallgatók úgy vélik, hogy a korrupció fogalmának második állandó tartalmi eleme a visszaélés vagy a kötelezettségek vétkes megszegése, amelyeket a fent említett anyagi-, tárgyi vagy egyéb javak megszerzése motivál.

„Bármilyen hivatali, munkahelyi visszaélés, illetve munkaköri feladatnak a szándékos mulasztása pénzjutalom fejében, ezzel valamilyen bűncselekményt, csalást elősegítve.” (első évfolyam)

Erkölcsei deficit

A fogalom harmadik összetevője a hallgatói álláspontok szerint pedig morális tartalmú. A fókuszcsoport-beszélgetésen résztvevő első évfolyamosok szerint a korrupció fogalmának jogi kontextusa mellett, fontos erkölcsi értékek meghasonulásával, elhalványulásával, illetve elvesztésével is számolni kell. A hallgatók erre mind írásos, mind pedig szóbeli megnyilvánulásaikban többször, visszatérő módon utalnak. Például:

- erkölcstelen tevékenység,
- önérdék előnybe helyezése,
- igazságtalanság,
- tisztességtelen előnyszerzés és kapzsiság,
- én-központúság,
- „...[az elkövetés által] kevesebbek lehetünk.” (nő, első évfolyam).

A fogalom meghatározását követően arra kerestük a választ, hogy a hallgatók milyen magatartásformákkal összefüggésben vélik felismerni a korrupció jelenségét. Az első évfolyamos tisztjelöltek a korrupciós cselekmények sorában olyanokat jeleztek, mint a kötelességek teljesítésének szándékolt elmulasztása, vagy akár az ellátandó feladatok direkt hátráltatása.

„Véletlenül eltűnik egy akta például.” (első évfolyam)

A hallgatók szerint ugyanakkor korrupciós cselekmények rejtőzhetnek azon döntések mögött is, amelyeket a döntésre jogosult személyek ismeretségi alapon, rokonaiknak, ismerőseiknek kedvezve hozzák meg. S amikor valamilyen előny érdekében kivételezések történnek egyes személyekkel vagy gazdálkodókkal szemben.

Az ajándékok kapcsán az első évfolyamos tisztjelöltek ugyanakkor koránt sem ennyire gyanakvóak. Egyöntetűnek mondható véleményük abban, miszerint az ajándékok elfogadása nem tartozik a korrupciós cselekmények körébe. Ebben az esetben a határvonalat, a korrupció és az ajándék szíves elfogadása, mint büntetlen cselekmény között, a döntésre jogosult, vagy intézkedésre kötelezett személy másik félhez való viszonyulása. A hallgatók véleménye szerint az ajándék felajánlását megelőző és annak elfogadását követő magatartás tartalma határozza meg azt, hogy korrupciós tevékenységet követ-e el valaki.

„Attól függ, hogy miután megkaptuk az ajándékot, hogy viszonyulunk ahhoz az emberhez. Tehát utána reálisak maradunk vagy elfogultak leszünk vele szemben.” (első évfolyam)

Érdekes továbbá, hogy az első évfolyamos hallgatók a korrupciós magatartásokat, mintegy szükségszerűen a hivatali feladatok ellátásához, ennek a feladatellátásnak az időtartamához kötik. Álláspontjuk szerint a hivatali időn túl, a civil életben történő ajándék elfogadása például meglehetősen távol áll a korrupciós magatartásoktól, minthogy ilyenkor a hivatalos személy egyébként sem jogosult bármilyen intézkedést tenni, illetve az állampolgárookra, a gazdálkodókra vonatkozóan kötelező érvényű, vagy akár joghátrányt keletkeztető döntést hozni. Jól ábrázolja e megközelítést a következő érvelés:

„Én már hallottam például olyat, hogy ugyanígy ilyen NAV-os volt, és ismerték már, többször volt már kint a piacon, a nagybani piacon, és már sokszor látták, és kiment a családjával vasárnap és akkor: »na, gyere, itt van egy láda alma«. És pedig akkor nem volt rajta egyenruha.” (első évfolyam)

3.1.2. A korrupció fogalma és a korrupciós cselekmények megjelenési formáinak értelmezése az második évfolyamosok körében

A második évfolyamosok a korrupció fogalmát – az első évfolyamos társaikhoz hasonlóan – szintén olyan kötelező tartalmi elemekre alapítják, mint a *jogtalan előnyszerzés*, a *vétkes köteleességszegés* és az *erkölcsi deficit*. Ők azonban a fentieket további kötelező fogalmi elemekkel egészítették ki, mégpedig a cselekmény *társadalomra veszélyességével* és az *elkövető speciális társadalmi pozíciójával*.

Jogtalan előnyszerzés

A második évfolyamos tisztjelöltek szintén úgy vélik, hogy a korrupció fogalmának elengedhetetlen tartalmi eleme az egyén jogosulatlan előnyszerzése.

„Pénzzel általában, vagy más eszközzel befolyásolják a hivatalos munkát, tehát egyszerűen pénzt ajánlanak fel azért, hogy akaratukat érvényesítsék és ha elfogadják akkor az már korrupciónak számít.” (második évfolyam)

„Meglátásom szerint alapvetően két részre lehet osztani [a fogalmat]. Az egyik csoportba a pénzbeli ellenszolgáltatásokért, a másikba a természetbeni ellenszolgáltatásokért nyújtott valamilyen cselekedet [tartozik].” (második évfolyam)

Vétkes kötelességszegés

A másodéves hallgatók, elsőéves társaikhoz hasonlóan szintén kiemelték, hogy a korrupció az egyén kötelezettségeinek vétkes megszegésével jár együtt.

„Alapjában a jogszerű és helyes eljárás helyett valami olyat kérnek tőlünk cserébe, ami az érdekelt fél részére egy kibúvót, kiskaput jelent a felelősség alól.” (második évfolyam)

„Korrupció alatt egy másik személy pénzzel való megvesztegetését értjük.” (második évfolyam)

„Bűncselekmény, melyet magas látencia jellemez. Nincs „igazi” sértetti kör, hiszen egyrészt a civil, másrészt a hatóságnak ... az emberei is jól járnak ezáltal.” (második évfolyam)

Erkölcsei deficit

A fókuszcsoportos-beszélgetés során, a hallgatók véleményében fokozottan jelen volt egyfajta erkölcsi-morális megközelítés is. A hallgatók többször, visszatérő módon utaltak arra, hogy az, aki korrupciós cselekményt követ el, az a társadalom által elvárt etikai követelményekkel helyezkedik szembe, s saját erkölcsi értékekkel nem vagy csak kevésbé rendelkezik. Meghatározásaikban olyanok jelentek meg, mint a(z):

- tisztességtelen előnyszerzés,
- kapzsiság,
- önzés,
- összeesküvés.

Társadalomra veszélyesség

A másod évfolyamos tisztjelöltek a korrupció fogalmában fontos tartalmi elemnek értékelték, hogy az effajta cselekmények minden esetben valamilyen jogi normába ütköznek és veszélyesek a társadalomra.

„Korrupció alatt olyan jogokkal való visszaélést értek, amely törvénybe ütközik/ütközhet. Társadalomra káros jelenség.” (második évfolyam)

Speciális társadalmi pozíció

Végezetül a felsőbb évesek az eddig említett fogalmi elemek körét bővítették azzal, hogy ezek a cselekmények mindig valamilyen tisztség, pozíció, beosztás betöltéséhez kötődik. Azaz a korrupciós magatartások tanúsítói szükségszerűen olyan pozíciót kell, hogy betöltsenek a társadalomban, illetve a társadalom adott alrendszerében, amely révén képesek lehetnek korrumpálódni.

„Szerintem egy olyan tevékenység, amelyet a közhatalommal bíró emberek saját érdekükben [tesznek].” (második évfolyam)

„Hatalommal vagy pozícióval való visszaélés. ... Valamilyen ismertség általi haszonszerzés vagy visszaélés olyantól, aki vissza tud élni a hatalmával.” (második évfolyam)

A második évfolyamosok értelmezésében tehát a korrupciós cselekmények olyan erkölcsileg elítélendő, társadalomra veszélyes magatartásformákat jelölnek, amelyeket a megfelelő tisztséget, pozíciót betöltő személy társadalmi helyzeténél fogva, a kötelességének vétkes megszegésével, jogtalan előny megszerzése érdekében fejt ki. Célja az önzés, az egyén számára jogtalanul biztosított előny megszerzése, kiváltó oka pedig leggyakrabban a pénz.

A felsőbb éves tisztjelöltek a korrupciós cselekmények körét elsősorban a vesztegetéssel azonosítják. Példaként említették a csempészet segítségét is, mint magatartásformát, ugyanakkor ez értelemszerűen kapcsolatban áll a vesztegetés büntetőjogi kategóriájával. A korrupció reprezentációjaként nevesítették továbbá a jogosítvány megszerzésekor a vizsgáztató „lefizetését”, illetve a pályázati kiírások, tenderek elbírálásakor a jogtalan kedvezmények biztosítását is. Részükről az ajándék „jogcímén” történő vagyoni előnyszerzés nem került megemlítésre.

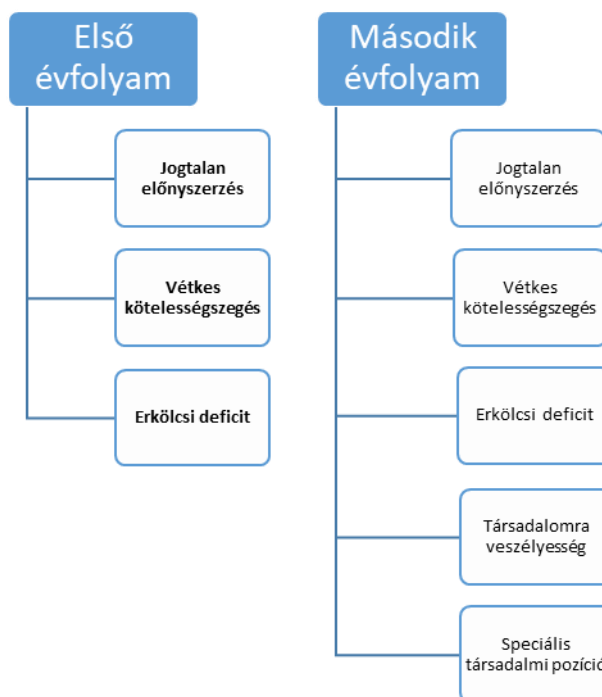
3.1.3. Összegzés

A korrupció fogalmának értelmezése, illetve tartalmi összetevőinek meghatározása tekintetében az első- és második évfolyamos tisztjelöltek véleménye között jelentős az átfedés, azonban fontos különbségek is megjelennek (lsd. 1. ábra).

Mind a két csoport egyetértett abban, hogy a korrupció fogalmának kötelező tartalmi elemei, a *jogtalan előnyszerzés*, a *vétkes kötelességszegés* és az *erkölcsi deficit*. A két csoport megközelítése között azonban meghatározó különbséget képez, hogy a felsőbb évesek a fogalom szempontjából meghatározó szerepet tulajdonítanak a *cselekmény társadalomra veszélyességének*, valamint az elkövető *speciális társadalmi pozíciójának* is.

A korrupció témakörében ez utóbbi fogalmi elemek egyértelműen a korrupció legveszélyesebb szegmensébe tartozó cselekménytípusok, az úgynevezett korrupciós (bűnözés) bűncselekmények sajátjai (HOLLÁN, 2014). A büntetőjog által szankcionálni rendelt magatartások mindegyikére jellemző ugyanis, hogy (1) azokat szándékosan vagy gondatlanul lehet csak elkövetni, (2) veszélyesek a társadalomra és (3) a törvény elkövetésük esetén büntetés kiszabását rendeli. Másfelől pedig a vesztegetés egyes delictumainál a jogalkotó az elkövetővé válás feltételei között olyan speciális követelményeket támaszt, minthogy hogy az elkövetőnek valamely gazdálkodó szervezet tagjának, vagy hivatalos személynek kell lennie (HORVÁTH, 2016). A másodéves tisztjelöltek tehát a korrupció fogalmának tartalmi elemeit tulajdonképpen csak olyanokkal egészítették, amelyek a büntetőjogi terminológiával csengenek össze.

A fentiekből arra következtethetünk, hogy a felsőbb évfolyamos hallgatók korrupcióval kapcsolatos ismeretét, véleményét az újoncokhoz képest, mindössze a büntetőjogi előtanulmányaik befolyásolták.

1. ábra A korrupció fogalmának tartalmi elemei (évfolyamok szerinti bontásban); szerzők saját szerkesztése

A korrupció fogalmának tartalmi összetevői mellett, a korrupciós cselekmények különböző megjelenési formáinak értékelésével kapcsolatos eredményeink is fontos jelenségekre hívják fel a figyelmet; mégpedig az ajándékok hallgatói megítélésének kérdésére.

Az első évfolyamos hallgatók ugyanis az ajándékok elfogadását, a korrupciós cselekmények viszonylatában egyáltalán nem tartja aggályosnak, kiváltképp, ha arra nem a szolgálati feladatok ellátásának ideje alatt kerül sor. Ezek az eredmények összecsengenek annak a korábbi kutatásnak a megállapításaival, amelyet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló rendőrök között végeztek. Ebben a kutatók úgy találták, hogy a hivatásosok az ajándékok elfogadását csak a legritkább esetben tartják korrupciós cselekménynek, annak ellenére, hogy az ilyen magatartást az írott normák egyértelműen tiltják. A vizsgálat ugyanakkor rávilágított arra is, hogy az életkor előrehaladtával az ajándékok elfogadását többen és egyre inkább súlyosabb korrupciós magatartásnak tekintik (KANYÓ & KARDOS, 2015). Mindezekből arra következtethetünk, hogy az ajándékozás, mint a korrumpálódás egyik formája, illetve a mögötte rejlő ismeretlen szándékok veszélye, a szakmai- és élettapasztalatok bővülése révén mindinkább világosabbá válik.

A rendészeti felsőoktatásban szereplő hallgatók ilyen tapasztalatokkal értelemszerűen nem bírnak. Ugyanakkor már a képzés első évétől kezdve gyakorlati szolgálat ellátásra vannak kötelezve a nyári időszakban, tehát részeseivé válnak valós intézkedési helyzeteknek. Kutatásunk eredményei egyértelműen jelzik, hogy az ajándékok felajánlásával és elfogadásával kapcsolatos hallgatói nézetrendszer meglehetősen naiv. Azzal, hogy a tisztjelöltek nem látják az ajándékok felajánlása, vagy a hivatali időn kívül, de a hivatali minőségre tekintettel nyújtott szívességek mögött meghúzódó esetleges veszélyeket, a hallgatók anélkül válhatnak részeseivé a korrumpálódási folyamatoknak, hogy azt a tudatuk átfogná. Elengedhetetlen tehát, hogy a rendészeti felsőoktatásban résztvevő hallgatók a büntetőjogi ismeretek mellett olyan képzésben részesüljenek, amely komplex módon tárja fel a korrupció folyamatát.

3.2. A Nemzeti Adó- és Vámhivatalban szolgáló hivatásos állománnyal szemben támasztott vezetői elvárások

3.2.1. A Nemzeti Adó- és Vámhivatalban szolgáló hivatásos állománnyal szemben támasztott vezetői elvárások az első évfolyamosok értelmezésében

Vizsgálatunk során arra is kerestük a választ, hogy a tisztjelölteknek milyen elképzeléseik, ismereteik vannak a hivatásos- illetve a tisztjelölti állománnyal szemben támasztott vezetői elvárásokról.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományával szemben támasztott vezetői elvárások tekintetében, a fókuszcsoport-beszélgetés első évfolyamos résztvevőinek meglehetősen határozott véleménye volt. A beszélgetés során olyan elvárható tulajdonságok, kompetenciák és értékek fogalmazódtak meg, mint:

- az erkölcsös magatartás,
- tisztesség,
- politikai függetlenség,
- szakmailag potens vezetői működés; a realitások értékelése,
„Például ne várjon el olyat valakitől, amit ő sem tenne meg.” (első évfolyam)
- szakmai tudás, szakismeret,
- veszélyvállalás és helytállás,

- törvények tisztelete, a törvények betartása és betartatása,
- törekvés arra, hogy a társadalmi egyenlőtlenségeket lehetőség szerint enyhítsék.

Ez utóbbi elvárásban – a korábbiakban említettekhez hasonlóan – a naiv nézetrendszer tükröződik. Mindazonáltal volt olyan hallgató, aki ezen elvárás teljesülése tulajdonképpen a korrupció-megelőzés egyik első formájának tekinthető.

„[...] a NAV-nak az lenne a feladata, hogy ne legyen ilyen nagy a különbség a rétegek között, így az államban. Tehát a kisebb réteget, a nagyobbhoz közelebb hozni, egy közepet így megtalálni. De igazából ez a korrupció elhárítása.” (első évfolyam)

3.2.2. A Nemzeti Adó- és Vámhivatalban szolgáló hivatásos állománnyal szemben támasztott vezetői elvárások az második évfolyamosok értelmezésében

A második évfolyamon, a fókuszcsoport-beszélgetés résztvevőinek véleménye szerint az alábbi tulajdonságok, kompetenciák és viselkedésformák fontosak a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjai tekintetében:

- tisztességes munkavégzés,
- titoktartás,
- megbízhatóság,
- példaértékű magatartás (*„kiegért kollégák ne vegyék el a fiatalok motivációját a szakmai gyakorlat során” – második évfolyam*),
- csapatmunka,
- szakmai felkészültség,
- szabálykövetés,
- változási képesség, rugalmasság,
- fejlődőképesség, tanulási készség,
- határozottság,
- emberség (*„úgy bánj a másik emberrel – intézkedés alá vont személlyel –, ahogyan szeretnéd, hogy veled is bánjanak” – második évfolyam*)
- tisztelet, bizalom a vezetők és egymás iránt,

- szakmailag potens vezetői működés („A vezetők alulra is lássanak, hogy ott hogyan folyik a munka, ne csak fentről [bírálganak].” – második évfolyam)

Ez az utolsó gondolat szinte végig kísérte ennek a csoportnak a beszélgetését. Folyamatosan kiemelték a hallgatók, hogy mennyire fontos a korrupció és annak megelőzése kapcsán a vezetői felelősség és a vezetői figyelem.

3.2.3. Összegzés

A hallgatók véleménye szerint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetőinek a hivatásos állománnyal kapcsolatos elvárásait három kategóriába sorolhatjuk: *morális értékek, szakmai kompetenciák, egyéni tulajdonságok* (ld. 2. ábra).

Morális értékek	Szakmai kompetenciák	Egyéni tulajdonságok
<ul style="list-style-type: none"> •erkölcsös magatartás •tisztesség •emberség 	<ul style="list-style-type: none"> •szakmai felkészültség •fejlődőképesség •szakismeret •szakmailag potens vezetői működés 	<ul style="list-style-type: none"> •helytállás •rugalmasság •határozottság •csapatmunka •szabálykövetés •titoktartás

2. ábra A hivatásos állománnyal szemben támasztott vezetői elvárások a hallgatók véleménye szerint; szerzők saját szerkesztése

Fenti eredményeket érdemes összevetni egy 2017-es, *A versenyképes közszolgálat személyzeti utánpótlásának stratégiai támogatása* elnevezésű projekt (azonosítószám: KÖFOP-2.1.5-VEKOP-16.) keretében folytatott ún. alapkompétencia-kutatás eredményeivel. A kutatás célja az egységes közszolgálati alapkompétenciákra épülve a specifikus közigazgatási és rendészeti alapkompétenciák meghatározása volt, annak érdekében, hogy a pályakezdők a jövőben minél hatékonyabban legyenek képesek ellátni feladataikat.

A kutatás szerint a közigazgatási és rendészeti szervek vezetői, illetve irányítói feladatokat ellátó munkatársai elsősorban az alábbi kompetenciák meglétét várják el a szervezetekhez újonnan bekerülő kollégáktól:

- döntési képesség,
- együttműködés

- érzelmi intelligencia,
- felelősség-vállalás,
- határozottság, magabiztosság,
- hatékony munkavégzés,
- kommunikációs készség,
- konfliktuskezelés,
- önállóság,
- problémamegoldó-készség,
- pszichés terhelhetőség,
- szabálykövetés, fegyelmezettség. (MALÉT-SZABÓ, et.al., 2017)

A korrupció megelőzése szempontjából fontos egyéni értékek között felfedezhető némi átfedés a vezetői elvárások és a hallgatók meglátása szerint nélkülözhetetlennek vélt kompetenciák között. Ebből az aspektusból jelentős morális értékek ugyanis megjelennek az érzelmi intelligencia fogalomkörében, az egyéni tulajdonságok körében pedig mindkét kutatás eredményei nevesítik a szabálykövetést, a határozottságot, illetve az együttműködést, melyek kulcsfeltételei a korrupcióellenes magatartásnak.

Az első és másod évfolyamos hallgatók véleménye között kirajzolódó különbség e kérdés kapcsán mindössze néhány helyen tapasztalható, amelyek a következők szerint foglalhatók össze. A másodéves tisztjelöltek az egyéni tulajdonságok között kiemelt szerepet szántak a csapatmunka és a titoktartás követelményének.

A szervezetszociológiában ismert egy olyan irányzat, amely rendészeti feladatokat ellátó szervek dolgozóit sajátos szubkultúrának (alkultúrának) tekinti, amelyben kimutathatók azok a belső erők, amelyek összetartják a testületek tagjait és azok az elválasztó ismérvek, amelyek élesen elkülönítik a társadalmi környezettől (FINSZTER, 2003). Ezekben a rendészeti szubkultúrákban meghatározó szerepe van a tagok közötti összetartásnak, szolidaritásnak (SKOLNICK, 1966), valamint a titkosságnak egyaránt (BUCKNER, 1972).

Eredményeink arra engednek következtetni, hogy a hallgatók nézetei, attitűdjei a rendészeti felsőoktatási képzés rövid ideje alatt jelentősen befolyásolható. A tisztjelöltek mindössze egy év alatt átveszik azokat a szubkulturális sajátosságokat,

amelyek a rendészeti szervek működését jellemzik. Ennek a későbbiekben, a korrupciós cselekmények megítélésénél további jelentőséget fogunk tulajdonítani.

3.3. A korrumpálódás folyamatának és a korrupció megelőzésének meghatározó tényezői

3.3.1. A korrumpálódás folyamatának és a korrupció megelőzésének meghatározó tényezői az első évfolyam olvasatában

A kutatás központi témakörének tekintettük annak a feltárását, hogy a leendő tisztek miként vélekednek a korrumpálódás kialakulásának tényezőiről, illetve a korrupció megelőzésének kérdéséről.

Az első évfolyamos hallgatók, a korrupciós magatartások hátterében két faktor jelentőségére mutattak rá. Ezek az egyénhez viszonyítva, az úgynevezett *belső* vagy *külső tényezők* csoportjába sorolható.

A **belső tényezők** között szerepelnek azok, amelyek az egyén sajátos személyiségi vonásaihoz, a hivatással kapcsolatos attitűdjeihez köthetők.

A belső tényezők között említették a(z):

- én-központú személyiséget,
- az elhivatottság hiányát,
- becsületesség, erkölcsiség hiányát,
- nagyravágyást, kapzsiságot,
- az adott társadalmi osztályból történő gyors kitörés, előrejutás igényét.

Volt, aki úgy vélte, hogy ezen belső tényezők nem pusztán a megelőzésre, hanem a már korrupciós magatartást folytató személy viselkedésének megváltoztatására is alkalmasak lehetnek. Ezt pedig az egyén lelkiismereti működésének sajátos büntetési formájához, a lelkipurdalás megjelenéséhez vezeti vissza:

„Hogyha már kialakult egy erkölcsös személyiség, akkor igazából lehet, hogy csinálja, de akkor ez már rosszul esik neki.” (első évfolyam)

A fókuszcsoportos-beszélgetések elemzése alapján, a **külső tényezők** csoportjába pedig azokat az indikátorokat sorolhatjuk, melyek az egyénre gyakorolt hatásuk révén vezetik az adott személyt a korrupciós cselekmény elkövetéséhez. E külső tényezők között találunk olyanokat, amelyek az egyént átölelő környezet

szocializációs hatásainak következményeként, s olyanokat is, amelyek az egyénre nehezedő *kényszer* formájában jelennek meg.

A **külső tényezők** szocializáció *alcsoportjába* sorolhatjuk különösen:

- a közvetlen munkakörnyezetben megjelenő személyek (kollégák) mintakövetését,
„Attól lehet valaki, hogy mondjuk nem, alapvetően nem hajlamos rá, de mondjuk a környezetében sokan azok és tudja és kedvet kap.” (első évfolyam)
- általános elégedetlenséget a társadalomban.

A hallgatók úgy vélik, hogy megfelelő példamutatás mellett, ha egy személyt megfelelően motiválunk, akkor képessé tehetők arra, hogy bensővé tegyen olyan értékeket és motívumokat, mint a tisztesség és becsületesség. E tekintetben a környezet hatása rendkívül meghatározó.

A **külső tényezők** *kényszerítő alcsoportjába* tartozó indikátorok között pedig említést nyert:

- anyagi helyzetből származó kényszer, egzisztenciális problémák (pl. hitelfizetési nehézségek)
- magánéleti problémák kényszerítő hatása (pl. beteg hozzátartozó kezelésének finanszírozása)
- más személyek kényszerítése, fenyegetése (pl. bűnözői csoportok által lekövetett fenyegetés, zsarolás).

A korrumpálódás megelőzésére vonatkozó kérdések feldolgozása során, a fókuszcsoportos-beszélgetések tartalmából az rajzolódik ki, hogy az elsőéves pénzügyőr tisztjelöltek a korrupció megelőzésének – tartalmi szempontból – két fő formáját különítik el: az egyéni és az általános prevenciós eszközöket (lsd. 3. ábra).

Az **egyéni prevenciós eszközök** között azokat a protektív tényezőket jelölik meg, amelyek direkt mód hatnak az egyes személyek magatartására, s azok forrása is sok esetben magában az egyénben fedezhetőek fel. E kategóriába sorolhatjuk:

- a személyes elhatárolódást;
„Csak úgy [előzhető meg a korrupció], hogyha mi nem követjük el. Ha mi tényleg annyira reálisak vagyunk minden helyzetben, és nem fogadunk el mondjuk kenőpénzeket.” (első évfolyam)
- az elfogulatlan, következetes hivatali munkavégzést;

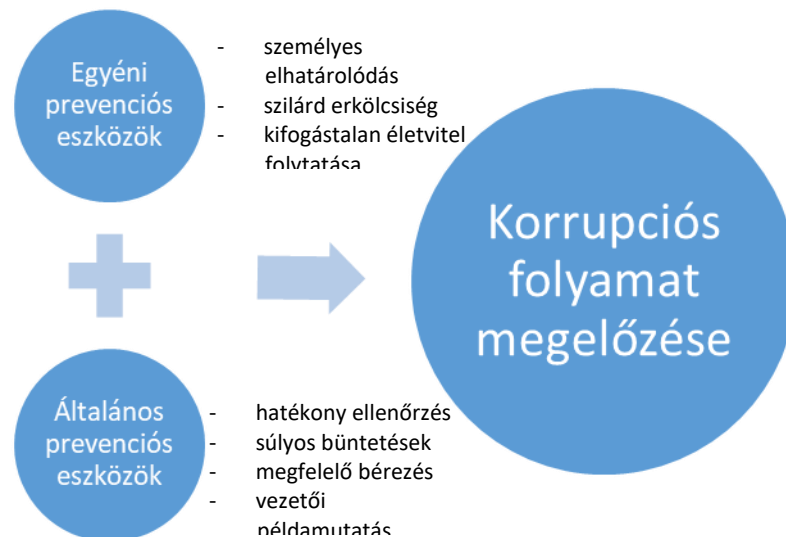
- a kifogástalan életvitel gyakorlását a magánéletben; vagy
- a szilárd erkölcsiséget.

A korrupció megelőzésének általános formái – ún. **általános prevenciós eszközök** – között pedig azokat találjuk, amelyekkel a NAV pénzügyőri állományának egésze mellett, a társadalom más alrendszeire egyaránt hatva előzhetők meg a korrupciós magatartások különböző formái. A hallgatók ilyenek között említik:

- a fokozott, hatékony ellenőrzésformák alkalmazását a hivatali feladatokat ellátó állomány és a gazdasági élet szereplői körében egyaránt;
- súlyos, elrettentő erejű büntetési tételek bevezetését;
- a médiumok bevonását, minthogy a különböző sajtóorgánumoknak minden esetben be kellene számolniuk a felderített korrupciós ügyekről;
- megfelelő bérezési rendszer kialakítását

„Én gondolok olyanokra is, hogyha mondjuk jól megvan valaki fizetve, akkor szerintem neki nem fog eszébe jutni az, hogy korrump legyen.” (első évfolyam)

- a jogszabályok által biztosított „kiskapuk” bezárását, melyeket kihasználva mind a hivatali feladatokat ellátó személyek számára, mind pedig a gazdasági élet szereplői számára megkerülhetővé válnak a kötelezettségek teljesítése;
- a minden társadalmi és szervezeti szinten megjelenő vezetők példamutató magatartását,
„Alapvetően olyan vezetés kéne, aki nem korrump.” (első évfolyam);
- a politikai hatalomtól való függetlenséget
„Ők [politikai hatalom] szabják meg, hogy nekünk mennyi a fizetésünk, mi mennyit dolgozunk.” (első évfolyam).

3. ábra Korrupció folyamatának preventív eszközei az első évfolyamos hallgatók véleménye alapján; szerzők saját szerkesztése

3.3.2. A korrumpálódás folyamatának és a korrupció megelőzésének meghatározó tényezői az második évfolyam olvasatában

A felsőbb éves tisztjelöltek vizsgálatakor szintén azt találtuk, hogy a hallgatók a korrupciós magatartások háttérében, a korrupciós tevékenység mozgatórugójaként szintén e két tényező (külső – szocializáció vagy kényszerítés és belső) jelentőségét emelték ki.

A **belső tényezők** körében a második évfolyamos tisztjelöltek az alábbi összetevők fontosságát hangsúlyozták:

- kiégés, amikor a kolléga beleun a munkájába és könnyebben szeretne pénzhez jutni,
- nincs megelégedve a munkakörével, bérezésével,
- fiatal generációra jellemző gyors karrierigény, magas fizetési elvárások, türelmetlenség.

A **külső tényezők szocializáció alcsoportjába** a felsőbb éves tisztjelöltek a továbbiakban az alábbi indikátorokat sorolták:

- a közvetlen munkakörnyezetben megjelenő személye (kollégák) mintakövetése,

- a családban előforduló minta követése,
- egyre elfogadottabb, hogy létezik a jelenség,
- média szerepe, azaz a korrupciós esetek bemutatása gyakran rossz példát ad.

A **külső tényezők kényszerítő alcsoportjába** tartozó indikátorok között pedig ugyanazon lehetőségeket emelték ki a másodéves hallgatók is, mint az újoncok:

- anyagi helyzetből származó kényszer, egzisztenciális problémák (pl. hitelfizetési nehézségek)
- magánéleti problémák kényszerítő hatása (pl. beteg hozzátartozó kezelésének finanszírozása)
- más személyek kényszerítése, fenyegetése (pl. bűnözői csoportok által lekövetett fenyegetés, zsarolás).

A kérdés kapcsán, hogy hogyan lesz valaki korrump, azt is kiemelték többen, hogy mivel egyre elfogadottabbá válik ez a jelenség, sokan úgy gondolják, hogy akkor most az egyszer ők is kipróbálják, aztán többet soha. Egyik hallgató azonban ezt egyfajta káros szenvedélyként aposztrofálta, azaz, aki egyszer kipróbálta, az nem fog tudni szabadulni ettől, függővé válik.

A második évfolyamos hallgatókkal folytatott fókuszcsoport-beszélgetés tartalmi elemzése alapján – szemben az újoncok esetében részletezett, egyéni és általános prevenciós eszközökkel – azt állíthatjuk, hogy esetükben nem merült fel olyan erőteljesen az egyéni, saját személyben rejlő megoldások keresése. Egy hallgató említette, hogy a személyes jó példa segíthet a korrupció megelőzésében, azaz, hogy ha mások azt látják, hogy kemény munkával is ugyanolyan eredmény érhető el, akkor nem lépnek a korrupció talajára.

A szervezeti oldal szerepét azonban mindannyian hangsúlyozták, és itt is elsősorban a vezetők fontosságát emelték ki:

- vezetői figyelem,
„A vezető legyen tekintettel arra, hogyan érzik magukat a munkatársak, ne legyenek túlterheltek, mert esetleg ezért akarnak könnyebb pénzhez jutni.”
- példamutató vezető,
„Olyan vezetőkre van szükség, akik nem korrumpak.”
- megfelelő bérezési rendszer kialakítása,
„A tiszthelyettesek bére nagyon alacsony, ezért ők jobban fenyegetettek.”
- erkölcsi megbecsülés,

„Az emberi és munkatársi értékek megbecsülése, olyan pozícióba rakjuk, ahol jól érzi magát.”

- napi munkavégzés folyamatos ellenőrzése, akár kamerarendszer segítségével.

3.3.3. Összegzés

Eredményeink azt mutatják, hogy a hallgatók a korrumpálódás folyamatát, a korrupció kialakulását befolyásoló tényezőket rendkívül komplex módon értékeli (ld. 4. ábra).

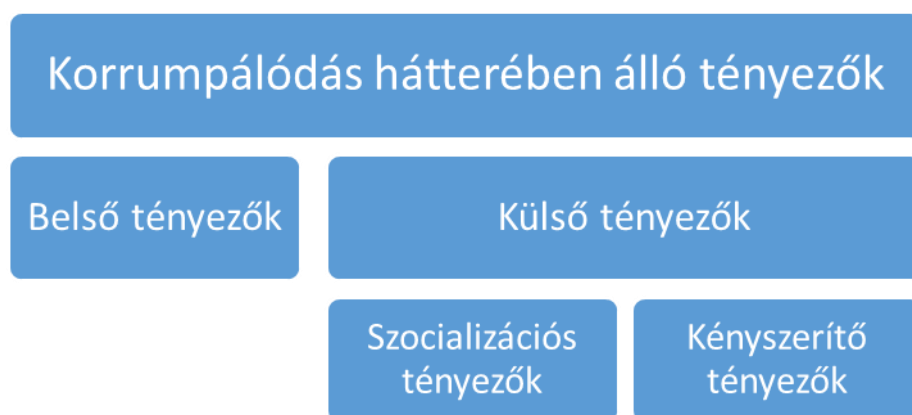
A hallgatók tehát úgy tűnik, tisztában vannak azzal, hogy a korrupció és a korrumpálódás folyamata nem egyetlen tényező jelenléte által determinált. Mint, ahogy azt is világosan látják, hogy a társadalmi jelenségek e problémás formájában a társadalmi közeg jellegzetességei épp úgy szerepet játszanak, mint az egyén maga. Megközelítésük tehát – annak legmélyebb lényege szerint – egyértelmű hasonlóságot mutat a témában készült kutatások eredményeivel. Bereczkei és Tóth például úgy vélik, hogy egyesek nagyobb hajlandóságot mutatnak a korrupcióra, a megvesztegetésre, mint mások. Ennek hátterében azonban elsősorban társadalmi tényezők állnak: olyan társadalmi-szervezeti környezet (pl. hierarchikus tagozódás, stb.) és közösségi érdekek, amelyek „kitermelik” a korrupciót. (BERECZKEI & TÓTH, 2008)

Annak ellenére azonban, hogy a hallgatók a korrupciót befolyásoló tényezők szerteágazó voltát egyértelműen felismerték, a második évfolyamos tisztjelöltek tekintetében azt látjuk, hogy a megelőzés lehetséges alternatívái között szinte kizárólag a külső tényezők jelentősége kap hangsúlyt. Pedig Hollán szerint *„a korrupció valamilyen formában egyéni vagy kollektív döntések befolyásolására irányul, így az ellene való küzdelemben kiemelt szerepe van a személyes és szervezeti integritás erősítésének”*. E tekintetben ő a megfelelő toborzást és kiválasztást, a megfelelő illetmény- és életpálya-rendszert, az összeférhetetlenséget, illetve az etikai kódex szerepét emeli ki (HOLLÁN, 2013).

Úgy tűnik tehát, hogy a képzési idő előrehaladtával a hallgatók, a korrumpálódás prevenciója kapcsán az egyén felelősségét teljes mértékben a rajta kívül állókra – a szervezeti hierarchia magasabb fokán állókra – hárítják.

További kutatások során érdemes volna azt vizsgálni, hogy e folyamat háttérben milyen oksági tényezők húzódnak meg. Annyi bizonyos, hogy a rendészeti felsőoktatási intézményben kurzust hallgató fiatalok a kezdetektől szigorú hierarchiai rendben folytatják tanulmányaikat. Kutatási eredményeink arra engednek következtetni, hogy a hallgatóknak a felelősséggel, felelősségvállalással kapcsolatos attitűdjeit idővel ugyanez a hierarchikus szemlélet itatja át. Erdős szerint a felelősségvállalásban megjelenő hierarchikus szemlélet *„egyértelműen a rendvédelmi szervek sajátossága, hisz ezen a szinten arról van szó, hogy a felelősségi viszonyban, amelynek alanyai a felelősségre vonó és a felelősségre vonható intézmények, csoportok vagy egyének, az elsődleges szerepet az alanyok által betöltött pozíció, beosztás és számos esetben az általuk viselt rendfokozat játssza”*. (ERDŐS, 2011).

Feltehetően ennek a feltétlen hierarchikus szemléletnek az átvétele is szerepet játszik abban, hogy a hallgatók a korrupció megelőzésének erőforrásait kizárólag a szervezeti hierarchiában felül álló személyekben látják. Egy 2015-ben végzett vizsgálat ugyanakkor egyértelműen rávilágított arra, hogy a hazai rendészeti szervek gyakorlatában is jelentős szerep hárul az egyénre a korrupció-prevencióban. Ebben a szerzők következtetésként megállapítják: *„a félig strukturált interjúk felvételére alapuló kutatásunk összegzett eredményeként a fentiek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy azon személyek, akik a rendvédelmi szervek állományán belül képesek korrupciós cselekményt elkövetni – a mindezt mereven elutasító kollégáikkal összehasonlítva – eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek a SZEMmodell elemeit, azaz a vonatkozó szubjektív normájukat, a szubjektív kontrolljukat, a személyiségjegyeiket, a személyes tapasztalatukat, a társadalmi és szervezeti viselkedéses és verbális magatartásukat illetően.”* (MALÉT-SZABÓ & CSATÓ, 2015).

4. ábra A korrupció kialakulását befolyásoló tényezők; szerzők saját szerkesztése

3.4. Vélemények a magyar társadalom megítéléséről a hazai korrupció szerkezetét illetően

Fontosnak tartottuk azt is megvizsgálni, hogy a hallgatók miként vélekednek a társadalom attitűdjeit, meggyőződéseit illetően a hazai korrupció helyzetéről, illetve szerkezetéről. Különös tekintettel arra, hogy véleményük szerint, hogyan látja a társadalmi többség a Nemzeti Adó- és Vámhivatal állományának korrupciós érintettségét.

3.4.1. Első évfolyamos tisztjelöltek véleménye a magyar társadalom megítéléséről a hazai korrupció szerkezetét illetően

Az első évfolyamos tisztjelöltek többsége (egy fő kivételével) szerint a magyar emberek általános vélemény, hogy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományát szinte teljes egészében áthatja a korrupció. A hallgatók úgy vélik, hogy a társadalomban rengeteg sztereotípiát él a NAV dolgozói, különösképp a pénzügyőrök kapcsán. Szerintük a hazai állampolgárok többsége nem rendelkezik valós ismeretekkel a központi bevételi hatóság szervezetét és működését illetően. A legtöbben a különböző médiumoktól, a hatalmon lévő kormányzattal szemben álló ellenzéki közszereplőktől sok esetben eltorzított, általánosító információkhoz jutnak, s meggyőződéseiket ezek alakítják.

„Azt hiszik, hogyha egyszer megtörtént, akkor mindig megtörténik.” (első évfolyam)

„Nincsenek tisztában, hogy a NAV-on belül milyenek a hivatásosok, milyenek a kormánytisztviselők. Ki, mit csinál. Ki lehet korrupt, ki nem lehet egyáltalán.” (első évfolyam)

Sokan tényként fogadják el azokat az információkat, amelyek a Nemzeti Adó- és Vámhivatal állományát a társadalmi értékekkel szembehelyezkedő, negatív képben tüntetik fel. A tisztjelöltek úgy vélik, hogy ennek oka részben a hatóság rendeltetéséből fakad, minthogy az felelős az állami adójellegű bevételeinek biztosításáért. Ez pedig hozzájárul a negatív attitűdök kialakításához, a bevételi hatóság tagjainak rossz megítéléséhez, s azoknak az információknak a tényszerű elfogadásához, melyek a hatóságot, vagy annak tagjait negatív képben tüntetik fel.

„Ha nézzük a NAV-ot, végül is mi vagyunk azok, akik behajtuk az adót.” (első évfolyam)

„Vannak a NAV-osok és ők rosszak, negatívak és korruptak.” (első évfolyam)

A fentiekén túl, a hallgatók véleménye szerint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal tagjainak megítélését, korrupciós érintettségét az is befolyásolhatja, hogy az adott személy hogyan viszonyul magához a legfőbb végrehajtó hatalomhoz. A hatalmon lévő Kormány egészével szemben táplált ellenérzések értelemszerűen manifesztálódhatnak a hatósági feladatot ellátó szervekre, minthogy az állami működés a hétköznapiakban az állami szervek tevékenysége révén válik érzékelhetővé, kézzel foghatóvá (ERDŐS, 2018).

„Ez a [negatív] vélemény úgy is kialakulhat, hogy politikai nézet. Tehát ha most az ember nem szereti a Kormányt akkor mindenkit utál [a végrehajtó hatalomban].” (első évfolyam)

Végezetül az elsőévesek utaltak arra is, hogy az emberek meggyőződéseinek esetenként a valós eseményekből, vagy a kár személyes tapasztalatokból is táplálkozhatnak. Habár a legtöbben nincsenek biztos információk birtokában, mégiscsak úgy vélik, hogy a hatóság tagjai is felelősek a társadalmi gyanakvás kialakulásáért. Ezt fejezi ki az egyik hozzászóló alábbi következtetése:

„Ugyanakkor nyilván tettek is erről az elmúlt években, hogy kialakuljon egy ilyen kép. Sajnos folyamatosan vannak ilyen problémák, ami nem tesz jót. Nagyon nehéz leküzdeni.” (első évfolyam)

A fentiek tükrében egyáltalán nem meglepő, hogy a tisztjelöltek véleménye szerint a magyar társadalom által leginkább korrumpálhatónak tekintett hivatások, munkatevékenységek között a rendészet „előkelő” helyet foglal el. Érdekes ugyanakkor, hogy egyazon hivatás gyakorlói között eltérő mértékben értékelik a korrupciós érintettséget. A pénzügyőrök esetében például szinte kizárólag a vám szakterületen dolgozók kapcsán látják a társadalom negatív megítélését, míg a nyomozóknál ezt kevésbé érzékelik.

A vizsgálatban résztvevők úgy vélik, hogy hazánkban a legtöbben a következő hivatások gyakorlóit tartják korrumpálhatónak (lisd. 5. ábra):

5. ábra A magyar társadalom által leginkább korrumpálhatónak vélt területek, hivatások hazánkban az első évfolyamos hallgatók véleménye szerint; szerzők saját szerkesztése

Már csak az eddigiekre figyelemmel is alaposan feltételezhetjük, hogy a pénzügyőr tisztjelölti állomány tagjait, a felsőoktatási tanulmányaik megkezdésétől kezdve – esetenként azt megelőzően is – foglalkoztatja a korrupció jelensége és működése.

A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés egyértelműen rávilágított arra, hogy a hallgatók tartanak attól, hogy későbbiekben, hivatásuk gyakorlása során találkozni fognak valamilyen korrupciós cselekménnyel. Két fő pedig egyenesen tényként fogadja már most el azt, hogy ez a magatartásforma része a rendészeti hivatás gyakorlatának.

3.4.2. Második évfolyamos tisztjelöltek véleménye a magyar társadalom megítéléséről a hazai korrupció szerkezetét illetően

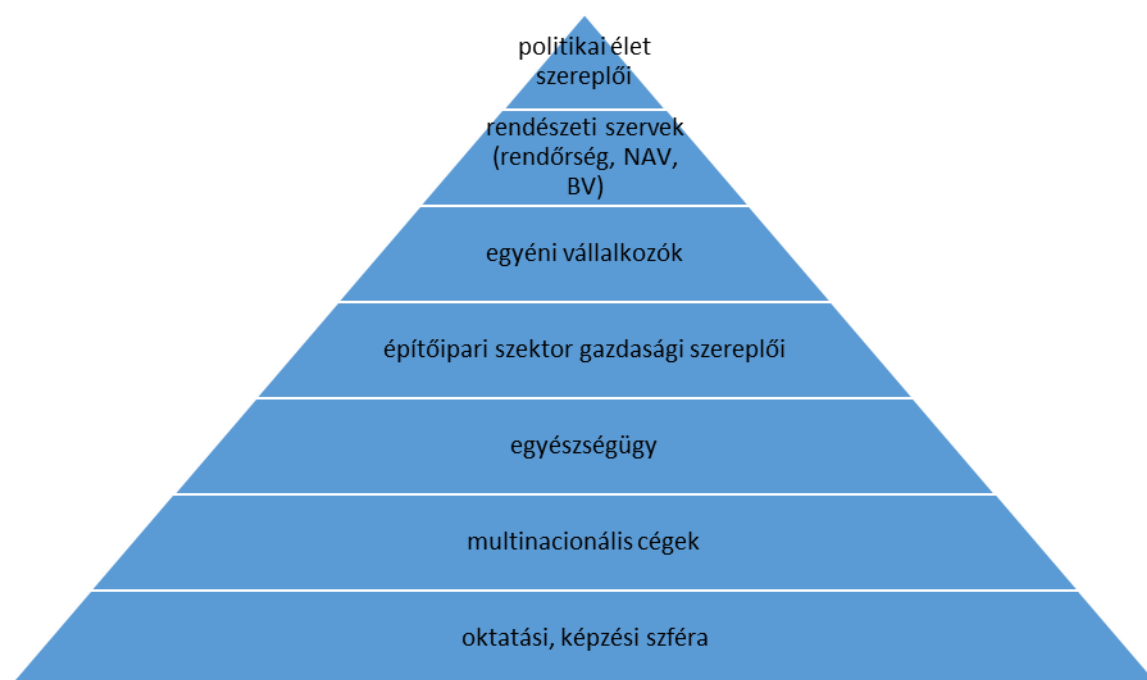
A másodévesekkel végzett fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat alkalmával elhangzott első vélemény a következő volt:

„Aki szereti az ukrán cigit, támogatja [a korrupciót].” (második évfolyam)

A hallgatói vélemény – még ha nem is volt teljesen komoly a kijelentés – részben előrevetíti, hogy mit gondolnak a tisztjelöltek a rendészeti hivatás korrupciós érintettségére vonatkozó társadalmi megítélésről. Pedig ha jól meggondoljuk, nem is annyira egyértelmű napjainkban a társadalom reakciója a korrupcióval kapcsolatban. Ha ugyanis e jelenség túlzottan elburjánzik, mintegy általánossá válik az állami működésben, akkor az emberek közönyössé válnak iránta, vagy esetleg bevonódnak, cinkosai lesznek a cselekményeknek.

A hallgatók többsége szerint a média mindennél jobban képes befolyásolni a korrupcióval kapcsolatos társadalmi percepciót, a korrupció társadalmi megítélését. A tisztjelöltek szerint ugyanakkor a médiumok meghatározó társadalmi jelenléte révén az emberek többsége a korrupcióról, különösen a közvetlenül nem tapasztalható korrupcióról szinte kizárólag a média közvetítésével szerez tudomást. A beszélgetés résztvevői szerint ez ugyanakkor nem mindig vezet a reális kép kialakításához, hiszen számos ügy túlzón vagy nem teljes részletességgel kerül bemutatásra.

A hallgatóink meglátása szerint a hazai viszonylatban az emberek leginkább az alábbi foglalkozásterületeket, hivatásokat látják korrupcióval fertőzöttnek (ld. 6. ábra):

6. ábra A magyar társadalom által leginkább korrumpálhatónak vélt területek, hivatások hazánkban az második évfolyamos hallgatók véleménye szerint; szerzők saját szerkesztése

A hazai fegyveres testületek érintettsége kapcsán ugyanakkor a hallgatók egyértelműen kiemelték, hogy a társadalmi többség a honvédek és a katasztrófavédelmi dolgozók esetében aligha tartja elképzelhetően a korrupciós magatartások megjelenését. Hasonlóképp vélekedtek az első évfolyamos társaikhoz, akik szerint ezeket a hivatásokat (kiegészítve a mentőszolgálat dolgozóival) az emberek a hősiesség helytállással és az önfeláldozással azonosítják, ahol pedig nem tudnának működni olyan személyek, akiket a korrumpálódáshoz szükséges önző emberi viselkedés jellemez.

3.4.3. Összegzés

Tudjuk azt, hogy a korrupció a gazdaság és társadalom különböző területein eltérő mértékben érzékelhető. Ott tapasztalható leginkább, ahol jelentős pénzmozgások vannak. Ez tetten érhető a közszférában ugyanúgy, mint a versenyszektorban. Nagyobb társadalmi súlya mégis a közszférában jelentkező korrupciónak van. Egyes felmérések eredménye szerint a leginkább korruptnak tartott társadalmi-gazdasági szektorok a politikai pártok, illetve az államigazgatáshoz tartozó egyes szervek (TAKÁCS, CSAPODI & TAKÁCS-GYÖRGY, 2011).

Egy 2016-os 18-29 éves fiatalok körében fókuszcsoporthoz hasonló módszerrel végzett adatfelvétel során a résztvevőknek egy 16 foglalkozásból álló halmazt kellett sorba rendezni a korrupciós kitettség mértéke szerint. Az eredmények alapján leginkább a politikusokat tartják a legveszélyeztetettebbnek, majd az igazságszolgáltatás képviselői következnek, de nem sokkal maradnak el azok a foglalkozások sem, amelyek a legfertőzöttebbnek ítélt területeken találhatók, mint az orvos és rendőr (HORTOBÁGYI & MARTIN, 2016). A hallgatói vélemények az említett kutatási eredményekkel nagymértékben korrelálnak.

A kutatásunkban ehelyütt az volt a kérdés, hogy a hallgatók miként látják a társadalom megítélését a hazai korrupció szerkezetét illetően. A fókuszcsoporthoz hasonló beszélgetéseken elhangzott közlésekből és azok tartalmi elemzéséből arra lehet következtetni, hogy sok esetben a hallgatók a saját véleményeiket fogalmazták meg. S valóban arra utaltak, hogy ők hogyan látják a hazai korrupciós helyzetet.

Egyöntetű volt a hallgatói álláspont abban a tekintetben, miszerint későbbi munkájuk során számolniuk kell azzal, hogy a korrupció valamely megjelenési formájával szembekerülnek.

3.5. Kérdések a korrupcióval, integritással kapcsolatos képzésekről és a jövőbeli kihívásokról

Kutatásunk utolsó részében arra igyekeztünk választ kapni, hogy a hallgatók milyen előképzettséggel rendelkeznek a korrupcióval, az integritással kapcsolatban, valamint, hogy e témák feldolgozását mennyire tartják fontosnak rendészeti képzésben.

Végezetül pedig a korrupciós magatartásokkal kapcsolatos jövőbeli kihívásaikról, a lehetséges cselekvési alternatíváikról kérdeztük a hallgatókat. Arra voltunk kíváncsiak, hogy mit tennének egy korrupciós cselekmény észlelésekor.

3.5.1. Első évfolyamos hallgatók válaszai a korrupcióval, integritással kapcsolatban felmerülő kérdésekre és a jövőbeli kihívásokról

Vizsgálatunk időpontjában az első évfolyam pénzügyőr tisztjelöltjei alig egy hónapja voltak jelen a rendészeti felsőoktatási képzésben. Következésképpen e képzési forma

keretei között a korrupció, valamint az integritás fogalmáról, jelenségéről aligha volt módjuk szervezett keretek között tanulni. Így esetükben e kérdés kapcsán elsősorban a korábbi ismereteikre, valamint az elmúlt egy hónap tanulmányaira alapozhattunk.

Az eredmények azt mutatják, hogy az első évfolyamos hallgatók a felsőoktatási tanulmányaik első hónapjában – az úgynevezett rendészeti alapfelkészítés intenzív szakaszában – egy alkalommal találkoznak a korrupció kérdéskörével, a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársainak előadása keretében. Úgy tűnik azonban, hogy ez a foglalkozás a korrupció jelenségének megismeréséhez, feldolgozásához közel sem elég. A fókuszcsoportos-beszélgetés elemzéséből arra a megállapításra jutottunk, hogy Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársai előadott ismeretanyag egyáltalán nem, vagy csak elenyésző mértékben vált befogadottá és maradandóvá a tisztjelöltek számára.

Mindez származhat a nem megfelelő oktatási módszer megválasztásából, a hallgatók figyelmetlenségéből, az odafigyelést, koncentrációt zavaró tényezők jelenlétéből, de abból is, hogy a tisztjelöltek a képzés e korai szakaszában nem rendelkeztek olyan előtanulmányokkal, amelyek segíthették volna e téma tényleges megértését és az ismeretek maradandóvá tételét. A fókuszcsoport-beszélgetések alkalmával ezen okok tisztázására nem került sor.

Az ugyanakkor egyértelműen kirajzolódott, hogy a témában tartott képzésből a hallgatók mindössze információfoslányokat (pl. az NVSZ szervezetének bemutatása) és az előadás egy-egy mozzanatát tudták csak felidézni (pl. film). Ezek tényleges összefüggései, mondanivalója és tartalmi lényege tekintetében ugyanakkor nem volt koherens ábrázolás az elbeszélésekben.

„Annyit mondtak, hogy vigyázzunk.” (első évfolyam)

„Mutattak egy két videót is egyébként.” (első évfolyam)

Eredményeink alapján kijelenthető, hogy a rendészeti felsőoktatási képzés megkezdése előtt a hallgatók nem találkoznak a korrupció, vagy az integritás fogalomkörével. Kivételt képeznek ez alól azok a tisztjelöltek, akik részben specializált, a rendészeti hivatásra készítő szakiskolában, vagy rendészeti fakultációs képzés kereteiben folytatták középfokú tanulmányaikat.

Esetükben előfordult, hogy már a középiskolai évek alatt is szóba került a korrupció, mint a rendészeti hivatáshoz kapcsolódó káros jelenség, azonban e témakör szaktanár által menedzselte, érdemleges feldolgozására itt sem került sor.

„Beszéltünk róla, hogy mi a korrupció, és ugyanígy mindenki elmondhatta a véleményét, de így, tehát, hogy külön most egy órában végig ezzel foglalkozzunk nem. Csak felmerült, mint téma. De ezt azonnal el is hessegették, hogy még a gondolatát se ébresszék fel bennünk, hogyha hivatásosok leszünk.” (első évfolyam)

Elmondható ugyanakkor, hogy a hallgatók nyitottak a téma iránt. Egyöntetű volt az álláspont abban a tekintetben, hogy a korrupció fogalmáról, megnyilvánulási formáiról, kialakulásáról, működéséről és nem utolsósorban a megelőzéséről elengedhetetlen tanulni a rendészeti képzés keretein belül.

A kutatás záró szakaszában végezetül fontosnak tartottuk tisztázni a kérdést, hogy a fiatal tisztjelölteknek van-e valami elképzelése, hogy mit tennének a jövőben egy korrupciós cselekmény észlelésekor?

Egy kivétellel mindenki azt állította, hogy az általa tapasztalt korrupciós cselekményt minden bizonnyal azonnal jelentené a megfelelő személyek (pl. parancsnok, előjáró, hatóság) számára.

Egy fő ugyanakkor nem volt biztos abban, hogy jelentené, ha kollégáját korrupciós cselekmény elkövetésén tetten érné. Álláspontja szerint a cselekmény jelentését több tényezőtől tenné függővé.

„Ha mondjuk tíz éve ismerem és nem egy borzasztóan nagy összegről van szó, mondjuk egy ötezresért átengedett valakit, akkor nyilván elbeszélgetek vele, hogy: te hülye vagy?! Lehet, egy tíz éves kapcsolatot nem fogok egy apróság miatt feladni [...] Ha elsőre megcsinálja, én azt mondom, hogy mivel már ismerem tíz éve, ha nincs szó nagy összegről vagy több alkalomról, akkor most megpróbálnám jó útra téríteni.” (első évfolyam)

A kezdeti egyértelmű álláspont, miszerint mindenki jelentené az észlelt korrupciós cselekményt, ezt követően sokkal árnyaltabbá váltak. A hallgatók már ekkor úgy vélték, hogy első alkalommal mégiscsak elbeszélgetnének az adott személlyel, s nem

jelentenék azonnal az esetet. A tisztjelöltek szerint a cselekmény jelentését megelőzően olyan tényezőket tartanak szükségesnek mérlegelni, mint

- a cselekményt elkövető személlyel való kapcsolata minőségét,
„Ha utálom, simán feldobom. [...] De ha van egy jó viszonyom vele, akkor már máshogy állok hozzá.” (első évfolyam)
- az ismert elkövetési alkalmak számát,
„Ha elsőre csinálja, akkor nem [jelenteném].” (első évfolyam)
- a cselekmény – saját maguk által értékelt – súlyosságát,
„Ha most ötezerért átenged egy autót, akkor azt mondom, hogy, na. De ötszázezer már azért más.” (első évfolyam)
- a cselekmény elkövetőjének vélt vagy valós motivációit.
„Lehet, hogy pillanatnyilag megingott, vagy most pont olyan helyzetbe került.” (első évfolyam).

3.5.2. Második évfolyamos hallgatók válaszai a korrupcióval, integritással kapcsolat kérdésekre és a jövőbeli kihívásokra

Vizsgálatunk időpontjában a második évfolyam pénzügyőr tisztjelöltjei már egy évet eltöltöttek a felsőoktatási intézményben, illetve a nyári időszakban részt vettek egy kötelező, egy hónapig tartó szakmai gyakorlaton is a Nemzeti Adó- és Vámhivatal különböző szervezeti egységeinél. Ennek alapján már volt lehetőségük arra, hogy halljanak a korrupció, valamint az integritás fogalmáról, jelenségéről.

A kérdés kapcsán folytatott beszélgetés során azonban az derült ki, hogy az első évfolyamos hallgatókhoz hasonlóan a másodéves tisztjelöltek sem találkoztak sokkal több alkalommal ezekkel a témakörökkel. Az integritás témakörével egyáltalán nem. A korrupció kapcsán ők is említették, hogy az úgynevezett rendészeti alapfelkészítés intenzív szakaszában egy alkalommal a Nemzeti Védelmi Szolgálat munkatársainak előadása keretében hallottak erről. Úgy tűnik azonban, hogy ez – hasonlóan a korábbiakban jelzettekhez – nem adott túl sok információt a hallgatók számára a kérdéskörrel, ugyanis a másodéves hallgatók már semmire, még információ foslányokra sem emlékeztek az előadás tartalmát érintően.

A korrupció témakörében továbbá kriminológia kurzuson a victimológia tárgyalásakor szereztek ismereteket, illetve a Nyílt Napon mindenki kapott egy Etikái

Kódexet (bár erre is csak kevesen emlékeztek), azonban azt is megállapíthattuk, hogy ennek tartalmáról nem rendelkeznek információval, vagyis nem olvasták azt.

Elmondható ugyanakkor, hogy a hallgatók nyitottak a téma iránt. Egyöntetű véleményen voltak abban a tekintetben, hogy fontos lenne hallani ezekről a kérdésekről, a felismerés, megelőzés szempontjából mindenképp. Álláspontjuk szerint a korrupció, a hivatásos léthez szorosan kapcsolódó, gyakran előforduló jelenség, ezért fel kellene tudni ismerni:

„Mivel a hivatáshoz szükségszerűen hozzátartozik a korrupció, így ez is része kell, hogy legyen a rendészeti képzésnek.” (második évfolyam)

Talán már a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés eddigi eredményei alapján is nyilvánvaló, hogy a hallgatókat igenis foglalkoztatja a jelenség maga, de persze leginkább az, hogy mi történne, ha ők szembesülnének közvetlenül ezzel a problémával. Mindenki tart attól, hogy találkozni fog a jövőben a korrupcióval és attól is, hogy bevonódhatnak, már azzal is, ha szemet hunynak felette. Ráadásul, nincsenek tapasztalataik ezen a téren és tanult eszközökkel sem rendelkeznek, amivel kivédhetnék ezeket a helyzeteket.

A jelentési kötelezettségre vonatkozó felvetés kapcsán először az a kérdés merült fel a csoport tagjai részéről, hogy kinek jelentsék? Hiszen úgy vélik, hogy a legtöbb esetben a csoport minden tagja, illetve sokszor maga a vezető is érintett lehet.

Két kivételtől eltekintve senki sem jelentené, ha a munkatársáról kiderülne, hogy korrupt. Nem jelentené, mert tisztességtelennek éreznék a munkatársaikkal, barátaikkal szemben ezt a cselekedetet. Tennék mindezt úgy, hogy a legtöbben úgy vélik, hogy a korrupciós cselekmény felismerése és a jelentési kötelezettség nem teljesítése már önmagában bevonódást jelent. Mindez arra utal, hogy a második évfolyamos hallgatók körében a bajtársiasság erősen megjelenik, sokkal erősebben, mint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által elvárt tulajdonságok között nevesített tisztességes munkavégzés.

Egyes résztvevők pedig úgy kerülnék ki a jelentési kötelezettséget, hogy ezt megelőzve kérnék az áthelyezésüket.

3.5.3. Összegzés

Általános jelenség, hogy a hallgatók úgy érkeznek a rendészeti felsőoktatási intézménybe, hogy nem rendelkeznek előzetes tanulmányokkal a korrupcióról vagy az integritásról. Aggasztónak tartjuk ugyanakkor, hogy az általános gimnáziumi képzésben résztvevő fiatalok mellett, a rendészeti fakultációt végző hallgatók sem kapnak ilyen irányú ismereteket.

A kutatás rámutat arra az ellentmondásra, miszerint a hallgatók nyitottak a téma iránt és fontosnak tartják a korrupcióval és integritással kapcsolatos ismeretek oktatását, ellenben a rendelkezésre álló írott anyagok egy részét (pl. Etikai Kódex) önállóan nem dolgozzák fel, s az előadásokon elhangzott ismeretanyag sem válik maradandóvá (pl. NVSZ előadás). Ebből az ellentmondásból következtetesként vonhatjuk le, hogy a jelenleg képzésüket folytató fiatalok a klasszikus oktatási módszerektől eltérő eszközök alkalmazását igénylik.

Az eredmények továbbá azt is megmutatják, hogy a hallgatók a képzés első évét követően sem kapnak olyan komplex szemléletű képzést a korrupciós cselekményekkel kapcsolatban, amely lehetővé tennék számukra, hogy felismerjék a korrupció kialakulásának folyamatát, jellegzetességeit és megelőzésük lehetséges gyakorlati fogásait.

A képzési idő előrehaladtával – ahogy arra már korábban utaltunk – a tisztjelöltek körében megfigyelhetők továbbá azok a rendészeti szubkultúrára jellemző kohéziós jegyek (pl. bajtársiasság, szolidaritás), amelyek nehezítik a korrupciós cselekményekkel szembeni hatékony fellépést. Nagyon érdekes eredmény ezzel kapcsolatban, amit a Transparency International Magyarország 2016-ban végzett felmérése mutat. Az adatgyűjtés szerint ugyanis a 18-29 éves fiatalok, bár megfontoltan mérlegelnék a kérdést, de 66 %-uk jelentené a korrupciós cselekményeket. Ráadásul, ez az eredmény a 2012-es kutatáshoz képest egyértelmű javulást mutat, azaz a fiatalok korrupciós tudatossága egyre növekszik (HORTOBÁGYI & MARTIN, 2016).

Ennek tudatában még inkább megerősödött bennünk az a vélemény, hogy a rendészeti szubkultúrát jellemző kohéziós erők és a képzés hiányosságai együttesen

vezetnek ahhoz, hogy a tisztjelölti állomány tagjai a korrupciós cselekmények felismerése, megelőzése vagy kezelése tekintetében eszköztelennek bizonyulnak.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, MEGÁLLAPÍTÁSOK

Kutatásunkat megelőzően azzal a feltételezéssel éltünk, hogy a rendészeti felsőoktatási képzésben töltött idő előrehaladtával, a hallgatók korrupciós cselekményekkel, integritással kapcsolatos ismeretei korlátozottak maradnak. Ez a hipotézisünk túlnyomórészt igazolódott. A hallgatók részben érintik a korrupció kérdéskörét (pl. kriminológiai aspektusai), de maradandó ismereteik elsősorban a büntetőjogi tanulmányaikból maradnak. Ez utóbbiak ugyanakkor nem alkalmasak arra, hogy a hallgatók komplex módon tekintsenek a korrupcióra és felismerjék azoknak a magatartásformáknak a veszélyeit is, amelyek büntetőjogi megítélése nem feltétlen egyértelmű (pl. ajándékok).

Jelentős hiányossággént értékeljük továbbá azokat a tapasztalatokat, amelyekről azok a hallgatók számoltak be, akik középfokú tanulmányaikat rendészeti fakultáción végezték. A fiatalok társadalmi devianciák kezelésével és értelmezésével kapcsolatos felkészítésének egyértelműen kontraproduktív mindazon formája, amely szerint a jövőbeli elkövetésre sarkalljuk a gyerekeket, ha részletesen beszélünk egy problémáról. E megállapítás a korrupciós cselekmények kapcsán is megállja a helyét. Úgy véljük, hogy már a középfokú rendészeti fakultációs képzések során sem kerülhető meg a korrupció témakörének érintése, kiváltképp, ha ez irányú érdeklődésüket a tanulók félreérthetetlen módon jelzik.

A rendészeti felsőoktatás keretében pedig elengedhetetlen a téma feldolgozása, úgy, hogy abban ne csak a büntetőjogi relevanciák kapjanak hangsúlyt. Kutatásunk tapasztalataiból következtetésként levonható, hogy a hallgatók számára a korrupció témakörét olyan módon és módszerekkel érdemes feldolgozni, amely

- komplex módon tekint a korrupciós cselekményekre;
- feltárja a korrumpálódás folyamatának azon szakaszait is, ahol az érintett tudata még nem feltétlenül fogja át a korrupció lehetséges veszélyét;
- interaktív módon zajlik, lehetőséget adva a hallgatói kérdések, kételyek előadására;

- sokkal inkább koncentrálna a megelőzésre, semmint az elkövetéssel járó büntetőjogi felelősségre vonás jogi aspektusaira;
- felhasználja és gyakorlatban alkalmazható formájúvá alakítja azokat a tudományos eredményeket, amelyek a személyi és szervezeti integritás kutatása körében születtek;
- konkrét megoldási alternatívákat mutat a hallgatóknak, hogy miként előzhetik meg, kezelhetik a korrupciós cselekményeket; illetve
- bemutatja a korrupciós magatartások észlelése után követendő gyakorlati eljárást (pl. a korrupciós bűncselekmények különböző formáinak észlelésekor kihez kell fordulni).

Második hipotézisünk, miszerint a hallgatók korrupcióval kapcsolatos ítéleteit a képzésben eltöltött idő múlásával, olyan belső motívumok megjelenése nehezíti, mint a bajtársiasság követelménye, igazolni látszódik. Azok a másodévfolyamos hallgatók, akiknél a bajtársiasság, a szolidaritás, mint rendészetre jellemző szubkulturális kohéziós jegyek már felfedezhetők, sokkal kevésbé mutatnak hajlandóságot a társaik körében észlelt korrupciós cselekmények jelentését illetően, mint az újoncok, akik mindössze egy hónapja vesznek részt a képzésben. Eredményeink rávilágítanak arra, hogy a képzésben eltöltött idő múlásával a hallgatók azokat a sajátos működési mechanizmusokat és kohéziós jegyeket, amelyek a rendészeti szubkultúrát jellemzik, már a képzés első éveiben átveszik és ezek részben/egészben beépülnek értékrendjükbe.

Korábban végzett vizsgálatok egyértelműen igazolták, hogy a rendészeti szubkultúra tagjait összetartó olyan belső jegyek, mint a diszkrecionalitás vagy szolidaritás, ha nem is áthatóan, de reprezentáltnak jelen vannak a magyar rendészeti működésben is (FOGARASI, 2005). Perrott és Taylor rendőrtisztek között végzett kutatásaik során arra a következtetésre jutottak, hogy a rendészeti szakemberek legmeghatározóbb támogató forrása, saját kollégáik köre (PERROTT & TAYLOR, 1995). Ezt erősíti meg hazai viszonylatban egy 2018-as kutatás eredménye is, melyben azt vizsgálták, hogy vajon az NKE-n végzett hallgatók elkötelezettebbek-e a közszolgálat iránt, mint más felsőoktatási intézményben végzetek. A felmérésben résztvevők éppen a rendvédelem területén látták szignifikánsan gyengébbnek ezt a faktort. Mindez arra utal, hogy a hallgatókban a szervezetek iránti elkötelezettség kevésbé jelentős, mint a munkatársak, hallgatótársak iránti lojalitás (MAGASVÁRI & SZAKÁCS, 2018)

Természetesen a szubkultúrát összetartó kohéziós erők megjelenése a hivatásos, vagy akár a tisztjelölti állomány körében nem jelzik feltétlen a negatív következmények, a káros működési mechanizmusok megjelenését. Magyary szerint a munkatársak bajtársiassága egyrészt összetartást, másrészt kollegialitást, harmadrészt pedig a közönyösség hiányát jelenti. (MAGYARY, 1941) Vagyis, az ő véleménye szerint a bajtársiasság segíthet a korrupció megelőzésében.

Mindazonáltal azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az olyan szervezeti kultúrát jellemző tulajdonságok, mint a lojalitás, a konformitás (KOZÁRY, 2017), a szolidaritás (SKOLNICK, 1966), a titkosság vagy a környezettel szembeni folytonos gyanakvás (BUCKNER, 1972) sokszor gátló tényezői lehetnek a hatékony rendészeti működésnek. Ezek a rendészeti sajátosságok épp úgy elősegíthetik a rendészet tagjainak a külvilággal szembeni izolációját, a társadalom egyes csoportjaival szembeni előítéletességének kialakulását, fokozódását (KRÉMER, 1998), vagy a szervezet patológiás működését a problémák feldolgozásában (ERDŐS, 2018).

Jelen kutatási eredményeink két dologra mutatnak rá. Egyrészt arra, hogy a rendészeti szubkultúra tagjait összefogó jegyek működése már a rendészeti felsőoktatásban kurzust hallgató fiatalok körében is megfigyelhető. Másfelől az is bizonyítottnak látszik, hogy ezek már a hallgatók esetében is nehezítik annak a megítélését, hogy miként lépjenek fel a társaik körében észlelt korrupciós cselekményekkel szemben. A szociálpszichológia kutatói már korábban rámutattak arra, hogy az emberi együttműködések különböző rendszereiben megjelenő konformitás azon formája, amely a csoport más tagjainak megfigyelésén alapszik, jóval erősebb, mint az, amelyet pusztán a jutalom reménye vagy a büntetés elkerülése motivál. Azok, akik csak azért tartják be az írott normákat, mert félnek az abban lefektetett retorzióktól, mindössze addig lesznek szabálykövetők, amíg a büntetés lehetőségének reális esélye fennáll (ERDŐS, 2017). Ezeknek a tényezőknek a jelentőségét a rendészeti képzés során tehát semmiképp sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Úgy tűnik ugyanis, hogy a hallgatók számára nem világos a bajtársiasság és a lojalitás pozitív, illetve káros formái közötti különbség.

Harmadik feltevésünkben azt állítottuk, hogy a tisztjelöltek számára a korrupciós cselekmények erősen rendszerspecifikus jellemzőként jelennek meg a rendészeti

hívásban. E feltételezésünk igazolására – tekintve, hogy arra közvetlenül nem kérdeztünk rá – közvetett információk szolgálnak.

A hallgatók – függetlenül a képzésben eltöltött időtől – rendre olyan példákkal igyekeztek alátámasztani állításaikat, amelyben a rendészeti szervek dolgozói korrupciós érintettségét mutatták. A leginkább korrumpálható hivatások körében szintén azt láthatjuk, hogy a hallgatók „előkelő” helyre sorolták a rendészeti szerveket. Továbbá a hallgatók a téma iránti érdeklődésüket is elsősorban azzal magyarázták, hogy a korrupció jelensége a rendészeti gyakorlatban elkerülhetetlenül megjelenik.

A hallgatók tehát a rendészeti szervek korrupciós érintettségét összességében jelentősnek vélik. Többek talán még kissé felülreprezentált módon is értékelik a jelenség rendészeti szervek működésében betöltött szerepét.

A kutatás eredményeként megállapíthatjuk, hogy a hallgatók a korrupciót egyértelműen rendszerspecifikus jellemzőjének tartják a rendészeti gyakorlatnak, következésképp érdeklődnek is a téma iránt. Úgy találtuk azonban, hogy ennek ellenére nem rendelkeznek átfogó, tényszerű ismeretekkel, s tudásbázisuk – a civil társadalomhoz hasonlóan – a médiumoktól származó információkon alapszik.

Kutatásunk mögöttes célja a korrupció tárgyában zajló rendészeti képzés jelenlegi állapotának részbeni feltérképezése volt, az oktatással érintett célközönség, a hallgatók aspektusából. Úgy véljük, hogy azok a tisztjelölti narratívák, amelyek a vizsgálat során feldolgozásra kerültek, kiválóan rámutatnak azokra a hiányosságokra, amelyek az integritás és a korrupciós cselekmények témakörének képzése, feldolgozása körül tapasztalhatók. Továbbá rámutatnak több olyan jelenségre is a rendészeti felsőoktatásban kurzust hallgató tisztjelölti állomány körében, amelyeket korábban nem, vagy csak részben tártak fel a mostanihoz hasonló kvalitatív módszerekkel.

5. ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A korrupció fogalmának tartalmi elemei (évfolyamok szerinti bontásban)
2. ábra A hivatásos állománnyal szemben támasztott vezetői elvárások a hallgatók véleménye szerint
3. ábra Korrupció folyamatának preventív eszközei az első évfolyamos hallgatók véleménye alapján
4. ábra A korrupció kialakulását befolyásoló tényezők
5. ábra A magyar társadalom által leginkább korrumpálhatónak vélt területek, hivatások hazánkban az első évfolyamos hallgatók véleménye szerint
6. ábra A magyar társadalom által leginkább korrumpálhatónak vélt területek, hivatások hazánkban az második évfolyamos hallgatók véleménye szerint

6. IRODALOMJEGYZÉK

BERECZKEI Tamás – TÓTH Péter: *A korrupció kialakulása és fennmaradása: evolúciós-etológiai szempontok*, 2008.

Forrás: http://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/bereczkei-toth_p.pdf (2018. 10.08.)

Taylor BUCKNER: *Deviance, reality and change*, Random House, New York, 1972.

EUROPEAN COMMISSION: *The Quality of Public Administration: A Toolbox of Practitioners* 2015.

Forrás: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=hu&pubId=7757>

ERDŐS Ákos: *A rendészeti elsősegélynyújtás alapjai: definíciók, funkciók, célok*, Belügyi Szemle, 65(2017)/9, 134-154.

ERDŐS Ákos: *Elhárító mechanizmusok a rendészeti szervek működésében*, Belügyi Szemle, 66(2018)/6, 17-35.

ERDŐS Ákos: *Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben*, Magyar Közigazgatás, (2011)/2, 118-121.

FINSZTER Géza: *A rendészet társadalomelmélete I*, Rendvédelmi füzetek, (2003)/4., Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

FOGARASI Mihály: *A rendőri oktulajdonítások szociális reprezentációi*, Pszichológia, 25(2005)/1, 27-68.

HENCZ Aurél: *Törekvések a közszolgálati etika kialakítására, II. kötet*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1987.

HOLLÁN Miklós: *A korrupció megelőzésének eszközrendszere*, 2013.

Forrás: <https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/hollan-miklos-a-korrupcio-megelozese.original.pdf> (2018.10.08.)

HOLLÁN Miklós: *A hatósági eljárással kapcsolatos vesztegetés az új büntető kódexben*, Miskolci Jogi Szemle, 9(2014)/1, 33-47.

HORVÁTH Dávid: *Korrupciós bűncselekmények az új Btk.-ban*, Rendvédelem, 5(2016)/1, 54-64.

HORVÁTH Ferenc: *Egy korszerű integritásmenedzsment-rendszer kiépítésének lehetőségei az NBSZ-nél*, Nemzetbiztonsági Szemle, 4(2016)/2, 33-64.

JUHÁSZ Lilla Mária – RIGÓ Attila: *Korrupciómegelőzés és integritás szemlélet a közszolgálatban, Tansegédlet*, NKE, Budapest, 2014.

KANYÓ Mária – KARDOS Sándor István: *Korrupció, vagy „csak” hála*, Hadtudományi Szemle, 8(2015)/4, 158-168.

KARVASY Ágoston: *A közrendészeti tudomány*, Emich Gusztáv, Pest, 1862.

KIS Norbert: *Antikorrupció és közszolgálati integritás: Magyarország az európai uniós törekvések tükrében* = Antikorrupció és közszolgálati integritás, szerk. DARGAY Eszter – JUHÁSZ Lilla Mária, NKE, Budapest, 2015.

KOZÁRY Andrea: *Rendészetszociológia kézikönyv II*, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2017.

KRÉMER Ferenc: *A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája*, Belügyi Szemle, 46(1998)/10, 34-53.

LETENYEI László, szerk.: *Településkutatás I. Módszertani kézikönyv*, Új Mandátum Kiadó – Ráció Kiadó, Budapest, 2006.

MAGASVÁRI Adrienn: *A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának jogviszonyára vonatkozó általános szabályok* = Integrált pénzügyőri ismeretek I. – Kezdő pénzügyőrök kézikönyve, szerk. ERDŐS Ákos, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, Budapest, 2018, 44-64.

MAGASVÁRI Adrienn – SZAKÁCS Édua: *Entrants at the gate of public service, or how do public service organizations see young people's career choice motivations* = Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment, szerk. CZENE-POLGÁR Viktória – ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018, 187-204.

MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás. A közigazgatás szerepe a XX. század államában. A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942.

MALÉT-SZABÓ Erika – CSATÓ Péter: *A hazai rendvédelmi szerveknél előforduló korrupciós magatartások jellegzetességei a SZEMmodell elemeinek tükrében = Az erkölcsi értékrend és a személyiség kapcsolat vizsgálati szempontjai*, szerk. Malét-Szabó Erika, Belügyminisztérium, Budapest, 2015.

Jeroen MAESSCHALCK: *Egy szilárd integritás-irányítási rendszer felé: a megvalósítás eszközei, folyamatai és feltételei*, 2009.

Forrás:

http://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/a/be/b0000/Atk%C3%A1ri%20J%C3%A1nos_Egy%20szil%C3%A1rd%20integrit%C3%A1si%C3%A1ny%C3%ADt%C3%A1si%20rendszer%20fel%C3%A9.pdf (2018.10.08)

Joseph S. NYE: *Corruption and Political Development: A Cost Benefit Analysis*, American Political Science Association, 61(2014)/2, 417-427.

Stephen B. PERROTT – Donald M. TAYLOR: *Crime Fighting, Law Enforcement and Service Provider Role Orientations in Community-Based Police Officers*, American Journal of Police, 14(1995)/3-4, 173-195.

SÍKLAKI István: *Az online kvalitatív közvélemény- és piackutatás módszertani kérdései*, Jel-kép, (2006)/2, 59-73.

Jerome H. SKOLNICK: *Justice without trial*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1966.

SZABÓ Andrea: *A tisztjelölti jogállás sajátosságai = Integrált pénzügyőri ismeretek I. – Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*, szerk. ERDŐS Ákos, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018a.

SZABÓ Andrea: *Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája = Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*, szerk. DOBÁK Imre – HAUZINGER Zoltán, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018b.

TAKÁCS István – CSAPODI Pál – TAKÁCS-GYÖRGY Katalin: *A korrupció, mint deviáns társadalmi attitűd*. Pénzügyi Szemle, 56(2011)/1, 26-42.

VAN DEN HEUVEL – HUBERTS: *Integriteitsbeleid van gemeenten*, Utrecht, Lemma, 2003.